

ความรู้คือประทับ

ISSN 0125-8583 ฉบับที่ ๔/๕๗

โมก ในป่าเมืองไทย

นานาสาระ:

- ▶ หอมกลิ่น “ดอกโมก”
- ▶ “สวนสุนันทา” พระราชอุทยานสวนป่าในสมัย ร.๕
- ▶ ต้อนรับราชทูตฝรั่งเศสที่ “สามโคก”

โมก

ในป่าเมืองไทย

นางนวลจับต้นอินทนิล
เค้าโมงจับโมกเมียงมอง

และอีกตอนหนึ่ง ที่ว่า

เดินพลาทางชมรุกขชาติ
โศกไทรสนสีกซิงชัน

นกระทาจับกระถินชันท้อง
แก้วจับเกดร้องริมทาง

งอกงามเกลื่อนกลาดหลายหลั่น
มุกมันประดู่हुกวาง

จากวรรณคดีไทยเรื่องรามเกียรติ์
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

สารบัญ

อาร์.เอ็ม.คูเปอร์
ประธานกรรมการและกรรมการผู้จัดการ
มงคลนิมิตร เอื้อเชิดกุล
กรรมการและผู้จัดการฝ่ายกิจกรรมองค์กร
และรัฐกิจสัมพันธ์
กิตติยาดี นิลวรรณ
ผู้จัดการสื่อสารองค์กร
วาสนา ประสิทธิ์จตุระกุล
บรรณาธิการ
โทร. ๐-๒๒๖๒-๔๓๗๘
e-mail : vassana.prasitjutrakul@exxonmobil.com
บริษัท เอสโซ่ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน)
๓๑๙๕/๑๗-๒๙ ถนนพระราม ๔ ตู๊ ปณ. ๑๘๙
กรุงเทพมหานคร โทร. ๐-๒๒๖๒-๔๐๐๐
www.esso.co.th

โมกในป่าเมืองไทย	๒
สามโคก ๓๒๕ ปี รอยอดีตสมัยอยุธยา ความสัมพันธ์ไทย-ฝรั่งเศส สมเด็จพระนารายณ์และพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔	๘
ไขชานเรื่องภูเก็ท	๑๒
ย้อนรอย...วังสวนสุนันทา	๒๐
คุณค่าของการประกวดโครงการวิทยาศาสตร์ อาชีวศึกษา-เอสโซ่	๒๖
๒ ทศวรรษแห่งความสำเร็จของ ธุรกิจสำรวจและผลิตก๊าซธรรมชาติน้ำพอง	๓๐
ประทีปปริทรรศน์	๓๔

จะเห็นได้ว่าทั้งสองตอนพรรณนาถึง ต้นโมก และต้น
มูกมัน ซึ่งเป็นหลักฐานบ่งบอกได้ว่าในสมัยดังกล่าว (ประมาณ
๒๐๐ ปีมาแล้ว) มีต้นโมกและต้นมูกมันอยู่ในป่าเมืองไทย เป็นที่
รู้จักกันโดยทั่วไป

จากเรื่องราว “ถิ่นนามตามไม้” ซึ่งหมายถึงการตั้ง
ชื่อบ้านชื่อเมืองของคนไทยในสมัยก่อน ที่ตั้งตามชื่อของต้นไม้เด่น
ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในดินดังกล่าว และชื่อนี้ก็ยังคงยืนยาวมา
จนถึงปัจจุบันนี้ หลายครั้งที่ผู้คนอยากเห็นต้นไม้ตามชื่อเมือง แต่
ปรากฏว่า เมื่อตามไปดู ก็พบว่าต้นไม้สูญพันธุ์ไปแล้ว หรือเกือบ
จะสูญพันธุ์อยู่แล้ว ดังเช่นที่อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ก็มี
การตั้งชื่อตามต้นโมกบ้าน (*Wrightia religiosa*) ซึ่งเจริญงอกงาม
อยู่ในสภาพพื้นที่ราบลุ่ม มีน้ำหลากในช่วงฤดูฝน เป็นต้นโมก
ที่มีกลีบดอกชั้นเดียวที่เรียกว่า โมกกลา สำหรับบ้านเนินโมกที่
อยู่ในจังหวัดชลบุรี ก็ตั้งชื่อตามต้นโมกหรือโมกมัน (*Wrightia
pubescens*) ซึ่งตามกิ่งและใบจะมีขนหนาแน่น สามารถเจริญ
เติบโตอยู่บนพื้นที่ดอน หรือบนเนินที่ไม่มีน้ำขังและ

Wrightia in Thai Forests

There are 23 kinds of Wrightia in Asia, Africa and Australia. In Thailand, there are 12 kinds in forests around the country. Knowledge is Light Magazine offers the stories and photos of these small flowers with fragrant.

▶ โมก

▶ โมกมัน

ชื่อท้องถิ่นที่เรียก โมก โมกมัน มูก มูกมัน ไข่เรียก กับพรรณไม้ที่อยู่ในสกุลโมก (*Genus Wrightia*) เป็นชื่อเรียกที่สับสน เนื่องจากมีพรรณไม้ในสกุลนี้อยู่หลายชนิด และผู้คนส่วนมากก็ไม่สามารถแยกชื่อหรือแยกต้นไม้ออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด แต่ในทางพฤกษศาสตร์มีเกณฑ์ที่แยกออกจากกันได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการพิจารณาลักษณะของดอกและผล วารสารความรู้คือประทีป จึงขอเป็นสื่อกลางนำภาพดอกไม้และถิ่นที่ขึ้นอยู่ทั่วประเทศมาแนะนำให้ได้รู้จักกัน

นับถึงปัจจุบันมีรายงานการค้นพบว่า มีพรรณไม้ในสกุลโมกอยู่ทั่วโลกทั้งในทวีปเอเชีย แอฟริกา และออสเตรเลียรวม ๒๓ ชนิด ส่วนในประเทศไทยมีโมกพื้นเมืองอยู่รวม ๑๒ ชนิด ขึ้นอยู่ในพื้นที่แตกต่างกัน ส่วนมากมีทรงต้นเป็นไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงไม่เกิน ๑๐ เมตร ดังเช่น

▶ โมกเขา

๑. โมกมัน

Wrightia arborea (Dennst.) Mabb.

มีชื่อเรียกอื่นๆ ได้แก่ มอกมัน มูกน้อย มูกมัน โมกน้อย ฯลฯ ขึ้นอยู่ในป่าดิบแล้งหรือป่าโปร่งในภาคเหนือ ภาคตะวันออก เฉียงเหนือลงมาถึงภาคกลาง เป็นไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง ๑๐ เมตร ตามกิ่งยอดและใบมีขนนุ่ม ออกดอกในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน ดอกสีขาวนวลปนชมพู มีขนาดดอก ๒.๕-๓.๕ เซนติเมตร มีฝักแผ่ติดกันยาว ๓๐ เซนติเมตร มีกระจายในต่างประเทศ เช่น อินเดีย ศรีลังกา พม่า จีน เป็นพืชสมุนไพร มีการนำไม้มาใช้ทำอุปกรณ์การเกษตร เช่น ด้ามจอบ เสียม มีด หรือใช้ในงานก่อสร้างที่ไม่ใหญ่นัก นอกจากนี้มีการใช้โมกมันเป็นต้นตอแล้วนำโมกประดับสวยงามมาเลี้ยง เช่น โมกต่าง

๒. โมกขน

Wrightia coccinea (Roxb.) Sims.

มีชื่อเรียกอย่างอื่น คือ มูกขน ขึ้นอยู่ในป่าดิบชื้นในภาคตะวันออก มีขนาดต้นและใบคล้ายคลึงกับโมกมัน ออกดอกในช่วงเดือนพฤษภาคม ดอกสีชมพูเข้ม ขนาดดอก ๓-๔ เซนติเมตร มีฝักคู่ยาว ๓๐ เซนติเมตร มีกระจายในต่างประเทศ เช่น ในอินเดีย ปากีสถาน จีน ยังไม่มีรายงานการนำมาใช้ประโยชน์ เนื่องจากมีจำนวนต้นไม่มากนักและขึ้นอยู่ในป่าลึก

๓. โมกแดง

Wrightia dubia (Sims.) Spreng.

มีชื่อเรียกอย่างอื่น คือ โมกส้ม ขึ้นอยู่ในป่าดิบชื้นในภาคตะวันออกและภาคใต้ เป็นไม้พุ่มเล็กๆ สูงเพียง ๒ เมตร

▶ โมกใบบาง

▶ โมกขน

▶ พุดพิชญา

ตามกิ่งและใบเรียบ ออกดอกในช่วงเดือนสิงหาคม-ตุลาคม ดอกสีแดงปนชมพู ขนาดดอก ๓-๔ เซนติเมตร มีฝักคู่ยาว ๓๐ เซนติเมตร กระจายพันธุ์ในต่างประเทศ เช่น กัมพูชา เวียดนาม และมาเลเซีย มีการใช้ประโยชน์เป็นสมุนไพรพื้นบ้าน และมีการนำมาปลูกเป็นไม้ประดับ

๔. โมกเหลืองหอม

Wrightia laevis Hook f.

มีชื่อเรียกอย่างอื่นคือ โมกมัน ขึ้นอยู่ในป่าดิบชื้น ภาคใต้ เป็นไม้ต้นขนาดเล็ก สูง ๕-๑๐ เมตร ตามกิ่งและใบมีขน ออกดอกช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน ดอกสีเหลืองอ่อน ขนาดดอก ๒-๒.๕ เซนติเมตร มีฝักคู่ยาว ๒๐ เซนติเมตร มีกระจายในต่างประเทศ เช่น จีน อินโดนีเซีย ออสเตรเลีย ยังไม่มี

รายงานการนำมาใช้ประโยชน์ เนื่องจากมีจำนวนต้นไม่มากนัก และขึ้นอยู่ในป่าลึก

๕. โมกเขา

Wrightia lanceolata Kerr

ขึ้นอยู่ในป่าดิบแล้งหรือป่าโปร่งบนภูเขาหินปูนในภาคกลางตอนล่าง เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง ๑-๓ เมตร ใบหนาแข็งและค่อนข้างเรียบ ออกดอกช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน ดอกสีชมพูเข้ม ขนาด ๓-๓.๕ เซนติเมตร มีฝักคู่ยาว ๒๐ เซนติเมตร เป็นพรรณไม้ถิ่นเดียวที่มีขึ้นอยู่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น หรือที่เรียกกันว่า endemic มีการใช้ประโยชน์เป็นสมุนไพรพื้นบ้าน

๖. โมกใบบาง

Wrightia lecomtei Pitard

ขึ้นอยู่ในป่าดิบชื้นภาคใต้ เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง ๑-๔ เมตร มีลักษณะของต้น ใบ และดอก คล้ายคลึงกับ โมกบ้าน แต่มีใบบางกว่า และมีดอกสีชมพูอ่อน ออกดอกช่วงเดือนมีนาคม-กรกฎาคม ขนาดดอก ๒-๒.๕ เซนติเมตร มีฝักคู่ยาว ๒๐ เซนติเมตร มีกระจายในต่างประเทศ เช่น กัมพูชา และมาเลเซีย เริ่มมีการนำมาปลูกเป็นไม้ประดับ

๗. โมก

Wrightia pubescens R.Br.

มีชื่ออื่นคือ โมกมัน โมกแก้ว ขึ้นอยู่ในป่าดิบแล้งหรือป่าโปร่งกระจายอยู่ทั่วประเทศ มีขนาดของลำต้นใหญ่กว่าชนิดอื่นๆ มีความสูงได้ถึง ๑๕ เมตร ออกดอกช่วงเดือน

▶ โมกพวง

กุมภาพันธ์-เมษายน ดอกสีขาวนวล มีขนาดดอก ๒.๕-๓.๕ เซนติเมตร มีฝักแผ่ติดกันยาว ๓๐ เซนติเมตร มีการกระจายในต่างประเทศ ตั้งแต่ในจีนจนถึงตอนเหนือของออสเตรเลีย มีการใช้ประโยชน์เหมือนกับต้นโมกมัน มีลักษณะต้นคล้ายคลึงกับโมกมันมาก ลักษณะที่แตกต่างกันคือ ต้องดูจากดอก โดยใช้ความยาวของกระบังที่อยู่ข้างในกลีบดอกหรือล้อมรอบเกสรเพศเมียเป็นเกณฑ์ ต้นโมกจะมีความยาวของกระบังเท่ากับความยาวของเกสรเพศเมีย แต่ต้นโมกมันจะมีกระบังสั้นกว่าเกสรเพศเมีย และผลมีหลายจุดมากกว่า

๘. โมกบ้าน

Wrightia religiosa Benth. ex Kurz

เป็นต้นโมกที่คนไทยรู้จักมากที่สุด เนื่องจากมีทรงต้นขนาดเล็ก ดอกดก และมีปลูกประดับกันอยู่ทั่วไปในชื่อของโมกลา เนื่องจากกลีบดอกมีเพียงชั้นเดียว ออกดอกได้เกือบตลอดปีและส่งกลิ่นหอมเย็น มีถิ่นกระจายอยู่ในประเทศเพื่อนบ้านทุกประเทศ

๙. โมกเหลือง

Wrightia viridiflora Kerr

ขึ้นอยู่ในป่าดิบชื้นและป่าดิบแล้งบนภูเขาหินปูนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง ๒-๔ เมตร มีใบขนาดเล็ก ดอกสีเหลืองอมเขียวขนาด ๑.๕-๒ เซนติเมตร ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน มีฝักคู่ยาว ๒๐ เซนติเมตร เป็นพรรณไม้ถิ่นเดียวที่มีขึ้นอยู่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น มีการใช้ประโยชน์โดยปลูกเป็นไม้บอนไซหรือไม้ตัด

๑๐. โมกราชินี

Wrightia sirikitiae D.J.Middleton & Santisuk

มีการประกาศการค้นพบในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ขึ้นอยู่ในป่าดิบแล้งบนเขาหินปูนในจังหวัดนครสวรรค์ กาญจนบุรี สระแก้ว ลพบุรี และสระบุรี เป็นไม้ต้นขนาดเล็กสูง ๕-๘ เมตร ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน มีดอกสีขาวขนาด ๓-๓.๕ เซนติเมตร มีฝักคู่ยาว ๓๐ เซนติเมตร เป็นพรรณไม้ถิ่นเดียวที่มีขึ้นอยู่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น มีการใช้ประโยชน์โดยปลูกเป็นไม้ดอกไม้ประดับ

๑๑. โมกสยาม

Wrightia siamensis D.J.Middleton

เป็นโมกชนิดใหม่ที่ประกาศการค้นพบในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ขึ้นอยู่ในป่าดิบแล้งบนเขาหินปูนในจังหวัดกระบี่และพังงา เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง ๑-๓ เมตร ออกดอกเดือนมีนาคม-พฤษภาคม มีฝักคู่ยาว ๒๐ เซนติเมตร เป็นพรรณไม้ถิ่นเดียวที่มีขึ้นอยู่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น มีลักษณะคล้ายคลึงกับโมกเขา แต่มีดอกสีชมพูอ่อนและกลีบดอกห่อ

ส่วนโมกที่กำลังอยู่ในระหว่างการรายงานการตั้งชื่อคือ โมกต็อก *Wrightia tokiae* D.J.Middleton ซึ่งพบในจังหวัดตาก เป็นไม้ต้นขนาดเล็ก สูง ๕-๑๐ เมตร ออกดอกในเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน ดอกมีขนาด ๒-๒.๕ เซนติเมตร มีฝักคู่ยาว ๓๐ เซนติเมตร คล้ายคลึงกับโมกและโมกมัน และคาดว่า จะเป็นพรรณไม้ถิ่นเดียวเช่นกัน

ต้นโมกทุกชนิดมีลักษณะที่เหมือนกัน คือ กิ่งเปราะทุกส่วนมียางสีขาวคล้ายน้ำนม จึงมีข้อสังเกตได้ง่ายๆ โดยดึงใบออก แล้วจะมียางสีขาวไหลออกมา น้ำยางจะติดมือเหนียวแล้วเปลี่ยนเป็นสีดำ ตามลำต้นและกิ่งจะมีช่องหายใจเป็นจุดนูนสีขาวกระจายอยู่ทั่วไป ดอกมีกลิ่นหอมอ่อนและบานอยู่ได้ ๑-๒ วัน

ในปัจจุบันต้นโมกแต่ละชนิดได้รับความนิยมปลูกเป็นไม้ดอกไม้ประดับ มีวิธีการขยายพันธุ์แบบง่ายๆ นอกเหนือจากการเพาะเมล็ด คือ การปักชำ สามารถปักชำลงดินโดยตรงหรือปักชำลงในถุงเพาะชำ เมื่อออกรากและแตกยอดดีแล้ว จึงเปลี่ยนลงปลูกในกระถางหรือนำลงปลูกในแปลง มีการนำมาปลูกเป็นต้นเดียว แล้วตัดแต่งให้เป็นพุ่มสวยงาม ให้มีรูปทรงกลม ทรงรี หรือเป็นแท่งเป็นเหลี่ยม แต่หากปลูกเป็นแถวเดียวหรือแนวรั้ว ก็สามารถตัดแต่งให้เป็นแถวสวยงามได้ และเมื่อมีการบำรุงรักษาต้นโมกที่ปลูกประดับกันอย่างดี มีการให้น้ำและปุ๋ยอย่างเพียงพอ จึงพบว่า โมกที่ปลูกเลี้ยงจะมีดอกใหญ่ ดอกดกและออกดอกได้เกือบตลอดปี

สำหรับโมกที่ชอบขึ้นอยู่บนภูเขาหินปูน ได้แก่ โมกเขา โมกเหลือง โมกราชินี และโมกสยาม เมื่อตัดชำกิ่งแล้วนำมาปักลงดินโดยตรง จะตายทั้งหมด หรือมีต้นที่เหลือน้อยมาก และก็จะไม่เจริญเติบโต วิธีที่เหมาะสมในการขยายพันธุ์โมกทั้ง

▶ โมกซ้อน

▶ โมกราชินี

▶ โมกต้อก

▶ โมกสยาม

▶ ผลโมก

๔ ชนิดดังกล่าว จึงใช้โมกหรือโมกมันเป็นต้นตอ แล้วนำกิ่งยอดของโมกดังกล่าวแต่ละชนิดมาเสียบ ก็สามารถเจริญเติบโตได้ดี และออกดอกได้สวยงามเหมือนกับต้นที่ขึ้นอยู่บนเขาหินปูนตามธรรมชาติ

จากการปลูกเลี้ยงโมกบ้านที่มีดอกชั้นเดียว หรือที่เรียกว่า โมกลา มาเป็นระยะเวลายาวนาน พบว่ามีกรกลายพันธุ์ออกไปโดยลำดับ กลายเป็นโมกที่มีกลีบดอกหลายชั้นที่เรียกว่า โมกซ้อน ซึ่งเป็นพันธุ์ที่เป็นหมัน ไม่ติดฝัก นอกจากนี้ยังกลายไปเป็นโมกพวง ที่มีจำนวนดอกในแต่ละช่อมากมาย และกลายไปเป็นโมกเวียดนาม ที่มีทรงต้น ใบ และดอกขนาดเล็กลง

ในช่วงสิบปีที่ผ่านมามีการนำโมกชนิดหนึ่งจากประเทศศรีลังกา เข้ามาปลูกในประเทศไทย แต่เรียกกันในเรื่องของ พืชพิษญา *Wrightia dysenterica* แล้วได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายและรวดเร็ว ในปัจจุบันมีการปลูกกันไปทั่วประเทศ มีดอกสีขาวและระยางค์คล้ายคลึงกับโมกราชินี แต่มีขนาดดอกเล็กกว่า

ในอนาคตอันใกล้นี้ คาดว่าจะมีลูกผสมของโมกแต่ละชนิดผลิตกันออกมาสู่ตลาดไม้ดอกไม้ประดับ อาจจะมีดอกซ้อนมากขึ้น ดอกใหญ่ขึ้น หรือมีดอกสีอื่นๆ สวยงามให้เลือกปลูกเลี้ยงกันได้มากขึ้น

ดร.ปิยะ เฉลิมกลิ่น
ผู้เชี่ยวชาญพิเศษ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.)

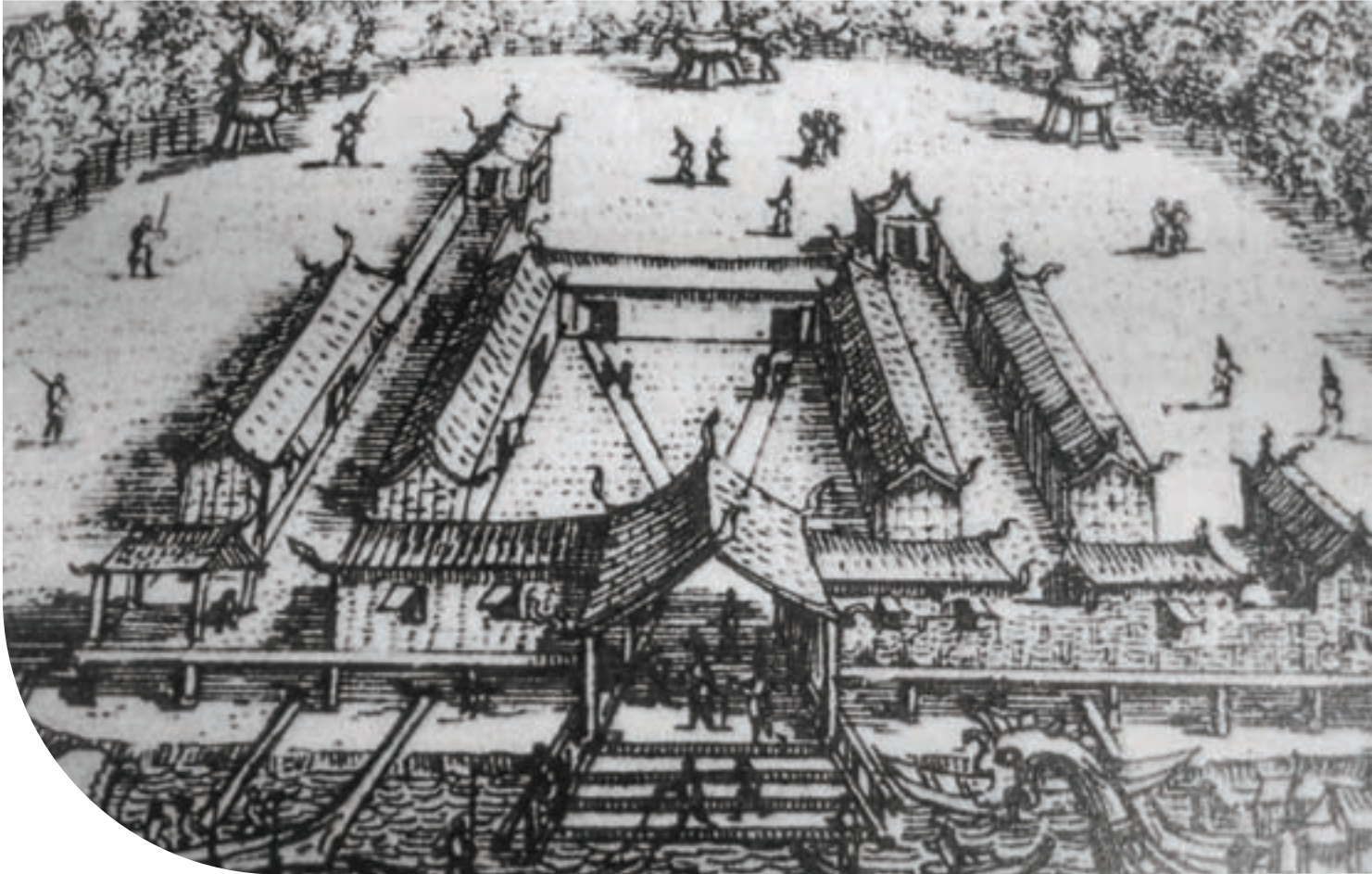

ปัจจุบันเป็นผู้เชี่ยวชาญพิเศษ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ทำงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องทางด้านเทคโนโลยีการเกษตร ในการพัฒนาพรรณไม้ที่หายากและใกล้สูญพันธุ์เพื่อการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

สามโคก ๓๒๕ ปี

รอยอดีตสมัยอยุธยา

ความสัมพันธ์ไทย-ฝรั่งเศส สมเด็จพระนารายณ์และพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔

▶ บ้านพักราชทูตที่สร้างไว้ต้อนรับราชทูตตามหัวเมืองรายทาง เมืองธนบุรี เมืองบางกอก เมืองสามโคก ตามลำนํ้าเจ้าพระยาก่อนเข้าสู่กรุงศรีอยุธยา

สามโคก รอยอดีตความสัมพันธ์ไทย-ฝรั่งเศส ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์และพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ นั้น มีปรากฏหลักฐานเป็นบันทึกจดหมายเหตุรายวันของท่านบาทหลวงแห่งซัวสี ผู้ช่วยราชทูต อาเล็กซองดร์ อัครวินแห่งโชมงต์ (Alexandre, Chevalier de Chaumont) หรือที่ชาวไทยเรียกว่า เซอวาเลีย เดอ โชมองต์ ความว่า

“วันพฤหัสบดีที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๒๒๔ เข้าวันนี้ เราเห็นเรือกำปั่นวิลันดาและอังกฤษแล่นขึ้นไปตามลำนํ้ามุ่งตรงไปยังกรุงศรีอยุธยา เรือทั้งสองลำนี้เป็นเรือเล็ก ดูท่าจะเป็นเรือไม่สู้ดีนัก ที่เรือวิลันดาถึงป็นเป็นการค้ำับ ๙ นัด เรืออังกฤษ ๕ นัด เวลานั้นมองเห็นหมู่บ้านตำบลสามโคก ซึ่งอยู่ทางซ้ายมือ

Samkoc: Community in the Ayudhya Period 325 Years of French-Thai Relations

Alexandre, Chevalier de Chaumont — the first French ambassador for King Louis XIV — stayed at Ban Samkoc for a while before heading to Ayudhya. In his journal, Abbé de Choisy, assistant to the ambassador, said the entourage was welcomed by Samkoc governor. There was already a church for Thais converted to Christianity.

▶ เซอวาเลีย เดอ โชมองต์ ราชทูตเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ถวายพระราชสาส์นจากพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ที่พระที่นั่งสรรเพชญ์มหาปราสาท ณ กรุงศรีอยุธยา

แล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา นอกจากพบชิ้นส่วนเครื่องปั้นดินเผาเป็นจำนวนมากแล้ว ยังพบชิ้นส่วนเครื่องปั้นดินเผาที่มีจารึกข้อความว่า “หนังสือออกหลวง” ซึ่งเป็นชื่อตำแหน่งขุนนางในสมัยอยุธยา ซึ่งสอดคล้องกับบันทึกของท่านบาทหลวงแห่งซัวสี นอกจากนี้ยังพบชิ้นส่วนของท่อน้ำดินเผา ระบบสาธารณูปโภค เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ฝรั่งต่างชาตินำเข้ามาใช้ในบ้านในเมืองสมัยกรุงศรีอยุธยา

บทบาทของกำลังทหารมอญที่เมืองสามโคกมีหน้าที่ขัดตาทัพอยู่ชายแดน ดั่งบันทึกของบาทหลวงแห่งซัวสี น่าจะเป็นกองกำลังที่สังกัด “กรมอาทมาต” ซึ่งแบ่งเป็นกรมอาทมาตซ้ายและอาทมาตขวา ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ลาดตระเวนเขตแดนระหว่างไทยกับพม่า สืบข่าวสอบถามหาข่าวความเคลื่อนไหวจากชาวมอญและพม่าตามหัวเมืองชายแดน และคอยดักจับทหารพม่าส่งมายังกรุงศรีอยุธยา จะเห็นได้ว่ากองกำลังทหารมอญที่เมืองสามโคกมีบทบาทสำคัญยิ่งในการปกป้องบ้านเมืองให้อยู่กันอย่างสงบสุขในยุคสมัยแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์

การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ที่เมืองสามโคกจากบันทึกของบาทหลวงแห่งซัวสี มีอยู่ว่า “ที่นั่นมีโรงสวดสร้างขึ้นไว้เป็นอนุสาวรีย์แห่งเซนต์แพร์ และมีมิชชันนารีผู้ดูแลรักษาโรงสวดเก่าผู้ได้ล่องลับไปแล้ว ทางขวามือก็มีหมู่บ้านเหมือนกัน บรรดาคฤศตศาสนิกชนพากันไปเป็นหมู่เป็นเหล่า ไปชุมนุมสวดกันที่โรงสวดตำบลสามโคกทุกๆ วันอาทิตย์เป็นนิจกาล” จากบันทึกนี้แสดงให้เห็นผลของความสำเร็จในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในดินแดนสยามได้อย่างเสรีหลังจากฝรั่งเศสเข้ามาในสยามปี พ.ศ. ๒๒๐๕ โดยมีจุดมุ่งหมายจะเอากรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางเผยแพร่ศาสนาคริสต์ และมีแผนการที่จะเกลี้ยกล่อมให้สมเด็จพระนารายณ์เข้ารีต เพื่อการเผยแพร่ศาสนาได้อย่างเสรีโดยได้รับการคุ้มครองจากพระเจ้าแผ่นดินสยาม สมเด็จพระนารายณ์ทรงป่ายเปียงต่อคำเชื้อเชิญของบาทหลวงให้พระองค์

▶ เครื่องถ้วยลายครามบรรจุกระดูกจากจีนสมัยราชวงศ์ชิง ในรูปเจดีย์วัดสิงห์ และเครื่องถ้วยแก้วจากยุโรป จากสมัยอยุธยา

▶ แผ่นอิฐมอญที่พบที่วัดสิงห์ トラประทับ IOU กลางดวงอาทิตย์ที่มีขีดเปลวรัศมี

▶ พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ กษัตริย์ฝรั่งเศสที่ส่งคณะทูตคณะใหญ่ นำโดยท่านราชทูต เซอวาเลีย เดอ โชมองต์ เข้ามากรุงศรีอยุธยา

▶ Pierre Marie Lambert de la Motte Frondeville พระสังฆราชแห่งเบรุตผู้มึบบทบาทในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์สู่ดินแดนห่างไกล

ทรงเปลี่ยนศาสนาตามพระราชดำรัสที่ว่า “พระเจ้าที่แท้จริง ทรงสร้างสวรรค์และโลกตลอดจนสัตว์โลกให้มีรูปร่างลักษณะ และธรรมชาติแตกต่างกันนั้น ย่อมเห็นชัดแล้วว่า พระเจ้า ทรงประสงค์ให้มีเพียงศาสนาเดียวกัน ให้ทุกคนอยู่ภายใต้ กฎเกณฑ์เดียว การที่ทรงสร้างธรรมชาติให้แปลกแตกต่างกัน พระองค์ก็คงต้องการศาสนาให้แปลกแตกต่างกันด้วย”

จากบันทึกของบาทหลวงแห่งซัวลี ที่สามโคกกว่า ที่นั้นมี โรงสวดสร้างขึ้นไว้เป็นอนุสาวรีย์แห่งเซนต์เพอร์ และมิชชันนารี ผู้ดูแลรักษาโรงสวดเก่าผู้ได้ล่องลับไปแล้ว “เซนต์เพอร์” ที่กล่าวถึงก็คือชื่อของนักบุญหญิงในอดีตผู้เป็นพระแม่ของพระนาง มารีย์ ในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ส่วนมิชชันนารีคือ พระธรรมทูตผู้เดินทางไปเผยแพร่ศาสนา โรงสวดก็คือโบสถ์ จากบันทึกนี้แสดงให้เห็นว่า ดินแดนที่ตั้งเมืองสามโคกเมื่อ สามร้อยกว่าปีก่อนในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ศาสนาคริสต์ ได้เข้ามามีบทบาทในบ้านเมืองและชุมชนมากขึ้น จากการ ที่ทางการให้เสรีภาพในการเผยแพร่ ก่อตั้งศาสนสถาน และ ได้รับความคุ้มครองจากทางการในท่ามกลางชุมชนที่นับถือพุทธ ศาสนา แต่ก็ได้มีความขัดแย้งบาดหมางรุนแรงอะไรเกิดขึ้น

ปัจจุบันนี้ เราไม่สามารถบ่งบอกสถานที่ตั้งของโบสถ์ คริสต์ได้แน่นอน เพราะบริเวณดังกล่าวเต็มไปด้วยสิ่งปลูกสร้าง บ้านเรือนตลอดริมฝั่งน้ำ ตั้งแต่ท้ายวัดสะแกจนถึงหน้าวัดไถ่เตี้ย ซึ่งชาวบ้านที่ตำบลสามโคกบอกเล่ากันว่า เมืองสามโคกนั้น ตั้งอยู่บริเวณบ้านพรมเหนือ ปากคลองบ้านทาส โบราณวัตถุที่ พบจากโครงการบูรณะโบราณสถานวัดสิงห์ วัดสำคัญคู่บ้าน คู่เมืองสามโคก ของสำนักงานศิลปากรที่ ๒ จังหวัดสุพรรณบุรี สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร ได้พบเครื่องถ้วยแก้วของฝรั่ง

ต่างชาติรูปทรงต่างๆ จำนวนหนึ่ง และพบแผ่นอิฐมอญที่มีจารึก ข้อความภาษาอังกฤษภายในวงกลมที่มีตัวอักษร “IOU” อยู่ ตรงกลางสัญลักษณ์รูปดวงอาทิตย์ ประทับตรากลางแผ่นอิฐมอญ อยู่หลายแผ่น นอกจากนี้ยังพบขุดดินเผาเครื่องดินเผาชนิดต่างๆ และกลองยาสูบของฝรั่งต่างชาติ และลูกปืนใหญ่ โบราณวัตถุ ต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของความ สัมพันธระหว่างไทยกับฝรั่งเศสที่สามโคก

๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๒๓๓ ดินแดนสยามเมืองสามโคก แห่งนี้ได้ต้อนรับคณะราชทูตแห่งฝรั่งเศส ในพระนามของ พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ครั้งยิ่งใหญ่อย่างสมพระเกียรติ ดังที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงมีพระราชประสงค์จะให้เลื่องลือระบือพระเกียรติยศ ปรากฏไปนานาประเทศน้อยใหญ่ นี่คือบันทึกหน้าหนึ่งของ ประวัติศาสตร์ชาติไทยและประวัติศาสตร์เมืองสามโคกที่ถูก ค้นพบ และนำมาสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความเป็นมาของ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่น่าภาคภูมิใจของจังหวัดปทุมธานี

วิธวัชณ์ วงศ์สุปไทย

นักเขียนบทความสารคดี
ประวัติศาสตร์ โบราณคดี
ประเพณีวัฒนธรรม
ศิลปินดีเด่นจังหวัดปทุมธานี สาขาวรรณศิลป์
ศิลปินร่วมสมัยกระทรวงวัฒนธรรม

โซฆานเรื่อง ภากัด

ผู้เขียนเกิดความสนใจเรื่องการทำเหมืองแร่ที่ภูเก็ตในสมัยก่อน แล้วได้พยายามรวบรวมข้อมูล และต้องการที่จะเผยแพร่ให้เพื่อนนักอ่านได้รับรู้ตามผู้เขียนมาได้เลยครับ

▶ ภาพจำลองเมืองภูเก็ต

ที่มาของคำว่า จังซีลอน (Junk Ceylon)^๑

จากหลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดคือหนังสือภูมิศาสตร์และแผนที่การเดินทางของคลอดิอุส ปโตเลมี (Claudius Ptolemy) นักปราชญ์ชาวกรีก ที่เขียนขึ้นประมาณปี พ.ศ. ๗๐๐ ได้เรียกบริเวณเกาะแห่งหนึ่งว่า จังซีลอน (Junk Ceylon) ระบุว่าอยู่ในตำแหน่งระหว่างละติจูดที่ ๖-๘ องศาเหนือ ตรงกับตำแหน่งของเกาะภูเก็ต และได้เรียกชายฝั่งบนแผ่นดินสุวรรณภูมิว่า “แหลมตะโกลา” (Cape Takola) โดยได้กล่าวถึงการเดินทางมาแหลมมลายูหรือแหลมทองว่า จะต้องผ่านแหลมจังซีลอน ชื่อนี้จึงเป็นที่รู้จักของนักเดินเรือมานาน ในยุคการขยายการค้าและการล่าอาณานิคมของยุโรป ชาวต่างประเทศ เช่น อินเดีย เปอร์เซีย อาหรับ ฯลฯ ได้เดินเรือสำเภามาติดต่อการค้ากับเกาะจังซีลอน เพราะมีอ่าวมีสันเขา สามารถกำบังลมมรสุมได้เป็นอย่างดี เหมาะกับการจอดเรือพักสินค้า และยังอุดมไปด้วยแร่ดีบุก ในสมัยนั้นเป็นแร่ที่มีราคาสูงมาก ปโตเลมี กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้คนเดินทางอพยพมายังเกาะจังซีลอนเพราะมีตะกั่วดำ คือ แร่ดีบุก^๒

มีการใช้คำว่า ภูเก็ต มาก่อนคำว่า ภูเก็ต

จากการตรวจสอบหนังสือราชการสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการเรียกเกาะนี้ว่า เกาะกลาง หรือ ฉलग ส่วนคำว่า ภูเก็ต เพิ่งมาปรากฏในสมัยธนบุรี ต่อมาในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ปี พ.ศ. ๒๓๒๘ ก็ปรากฏชื่อ ภูเก็ต ในเอกสารกลางซึ่งได้มาจากกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ และปรากฏในหนังสือราชกิจจานุเบกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นต้นมา และได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่ออีกครั้งหนึ่งเป็น ภูเก็ต ตามพระราชดำริของรัชกาลที่ ๖ เมื่อครั้งดำรงพระยศเป็นพระบรมโอรสาธิราช ในปี พ.ศ. ๒๔๕๒

ความสำคัญของภูเก็ต

จากบันทึกของมองซิเออร์เวเรต์ พ่อค้าชาวฝรั่งเศส ได้บันทึกไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๒๙ กล่าวว่า “นอกจากมีแร่ดีบุกแล้ว ยังมีการดำน้ำหาไข่มุกปีหนึ่งได้จำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีอำพันเทา” จากการเป็นแหล่งที่มีไข่มุก อำพันเทา และดีบุก ทำให้ภูเก็ตกลายเป็นเมืองท่าที่สำคัญของสยาม ในสมัยนั้น ฉलग (มีการใช้คำว่าฉलगและภูเก็ตแทนกันไปกันมาเสมอ) จึงเป็นที่ดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่จำนวนมากทั้งไทย ชาวเล (ชนพื้นเมืองดั้งเดิมบนเกาะ) พวกมาเลย์ พม่า มอญ อินเดีย จีน

^๑ Junk Ceylon - Junk เรือสำเภาจีนท้องเรือ Ceylon ประเทศศรีลังกา จาก พจนานุกรมอังกฤษ-จีน-ไทย โดย เสียรชัช เอี่ยมวรมะ

^๒ ในสมัยนั้นชาวพื้นเมืองเรียกดีบุกว่า ตะกั่วดำ และมีการเรียกตามชื่อสถานที่ว่า ตะกั่วฉलग ประโยชน์ของดีบุกมีมาแต่ยุคโบราณเนื่องจากเป็นส่วนประกอบสำคัญในการทำสำริด สำริดได้รับความนิยมนำมาทำเป็นเครื่องประดับ อาวุธ ตลอดจนทำรูปเคารพต่างๆ

^๓ อำพันเทา เป็นวัตถุที่ออกมาจากท้องปลาวาฬ มีลักษณะเหมือนฟองน้ำสีเทาและเหลือง กลิ่นเหม็นคาวคล้ายเนื้อสัตว์เน่า แต่เมื่อถูกแสงแดดจนแห้งจะมีกลิ่นหอม นำไปใช้ทำยาแผนโบราณและผสมเป็นส่วนหนึ่งของน้ำหอม สามารถพบอำพันในเดือนพฤษภาคมจนถึงเดือนพฤศจิกายน เพราะช่วงนี้จะมีพายุกัดเข้ามาอย่างแรงและมักจะพัดเอาอำพันเทาเข้ามาด้วยเสมอ เมื่ออำพันถูกพัดพามาที่ชายฝั่งทะเล ตามชายฝั่งทะเลจะมีเจ้าพนักงานของพระเจ้ากรุงสยามมาคอยประจำอยู่สำหรับเก็บอำพันที่ถูกพัดมาพามาติดบนชายหาดและจะรอข้ามไม่ได้ เพราะมักจะมีกวางและหมูปามากินอำพันเทาเหล่านี้เป็นอาหาร

ตลอดจนชาวยุโรป ดินบุกถือว่าเป็นแร่มีค่าที่นำมาทั้งความ รุ่งเรืองและความวุ่นวายมาสู่ชาวพื้นเมืองกลางด้วยในเวลา เดียวกัน เพราะความต้องการแร่ดินบุกทำให้ชาติตะวันตกหลาย ชาติต่างขับเคี่ยวกันเพื่อให้ตนมีอิทธิพลเหนือเกาะแห่งนี้ จาก หลักฐานทางประวัติศาสตร์ กลางขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่ สมัยพระเจ้าอู่ทองแล้ว แต่เนื่องจากพื้นที่แห่งนี้ เป็นพื้นที่ชายฝั่ง ทะเลด้านตะวันตกที่ห่างไกลและทุรกันดาร อีกทั้งทางบกไม่ สามารถติดต่อกันได้โดยสะดวก ตลอดระยะทางจากมะริดจนถึง ตะกั่วป่าไม่ค่อยมีผู้คนอาศัยอยู่ เป็นเหตุให้ภูเก็ตเป็นศูนย์กลาง ที่ขึ้นตรงต่ออยุธยาแต่เพียงในนามเท่านั้น และเมื่อชาวตะวันตก เข้ามาตั้งบริษัทเพื่อค้าดินบุก ทางอยุธยาจึงยินดีให้ชาวต่างชาติหรือ ฝรั่งเศสเข้าผูกขาดการค้าดินบุกมากกว่า เพราะเห็นว่าดีกว่าที่ จะปล่อยให้กลางเป็นเพียงเมืองท่าของอยุธยาหรือทำการค้าเอง เนื่องจากอยู่ห่างไกล ยากที่จะควบคุมได้

ย้อนไปในปี พ.ศ. ๒๑๖๙ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมได้ ทรงยินยอมทำสัญญากับบริษัทอินเดียตะวันออกของชาวดัตช์ ผูกขาดการค้าดินบุกที่นครศรีธรรมราชและกลาง ถือได้ว่าเป็น สัญญาทางค้าฉบับแรกที่ให้ชาวต่างชาติเข้ามากำหนดราคาซื้อ ขายดินบุกได้ตามความพอใจ จากสัญญาทางการค้านี้ การทุจริต ราษฎร์ภายใต้การยินยอมของรัฐบาลกลางจึงเริ่มขึ้น นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดปัญหาทางด้านพลเมืองอีกด้วย เมื่อพ่อค้าชาวดัตช์ เข้ามาที่ภูเก็ตมักจะมีภรรยาเป็นชาวพื้นเมือง และเมื่อมีลูกเกิดมา ก็หาได้ใส่ใจต่อเด็กที่เกิดมาไม่ ทำให้เด็กนั้นเป็นภาระแก่ภรรยา ฝ่ายเดียว และเมื่อทำธุรกิจของตนเสร็จแล้ว ก็ไม่พากรรยาและ บุตรกลับไปด้วย

▶ หุ่นจำลองกรรมกรเหมืองแร่

จากปัญหาทางสังคมผนวกกับวิธีการค้าแบบผูกขาด การกดราคาแร่ดินบุก คิดเอาแต่กำไรฝ่ายเดียว จึงเกิดจุดแตกหัก กันขึ้นระหว่างปี พ.ศ. ๒๒๐๔-๒๒๑๔ ชาวล่างได้ร่วมมือกับ ชาวมลายูที่เข้ามาทำการค้าและพักพิงในกลางลุกฮือขึ้นมาฆ่าฟัน พวกดัตช์ตายเสียหมดสิ้น ตั้งแต่บัดนั้นมาบริษัทของชาวดัตช์ก็ ไม่ได้จัดส่งคนมาควบคุมกลางอีกเลย

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๒๒๙ เจ้าอาณานิคมทั้งหลาย ทั้งอังกฤษ ฝรั่งเศส ตลอดจนชาวดัตช์ได้มองเห็นผลประโยชน์ มหาศาลในกลาง จึงได้พยายามเข้ามาขอทำสัญญากับสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่ในที่สุดกลับมีเพียงฝรั่งเศสชาติเดียว เท่านั้นที่ได้ทำสัญญา แต่ก่อนที่สัญญานี้จะมีผลบังคับ สมเด็จพระเพทราชาก็ได้ยึดอำนาจในปี พ.ศ. ๒๒๓๑ จึงเป็นเหตุให้ ไม่มีการบังคับใช้สัญญานับนั้น

เกิดสองวีรสตรีแห่งกลาง

เกาะกลางนั้นเป็นเพียงรัฐชายขอบที่อยู่ห่างจาก กรุงศรีอยุธยา จึงมีความใกล้ชิดกับเมืองมะละกา มะริด ไทรบุรี โดยเฉพาะกับเมืองไทรบุรีที่เป็นเมืองใหญ่ที่สุด มีการคมนาคม ถึงเกาะกลางได้สะดวกสบาย พงศาวดารกลางกล่าวถึงความ สัมพันธอันแน่นแฟ้นระหว่างรัฐไทรบุรีและกลางว่า “ขุนนาง ที่ปกครองภูเก็ตมาตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา คือ จอมร้าง และจอมเฒ่า เป็นพี่น้องต่างมารดา กัน สืบเชื้อสายมาจาก สุลต่านของไทรบุรี ลูกหลานของท่านทั้งสองเป็นผู้มีบทบาท อย่างมากในการปกครองภูเก็ตต่อมาเป็นเวลานาน สายสกุลของ ท่านคือ ณ กลาง และ ประทีป ณ กลาง และยังมีสายสัมพันธ์ มีความใกล้ชิดทางการแต่งงานกับอีกสองตระกูลคือ รัตนดิลก ณ ภูเก็ต และจันทโรจวงศ์ กลุ่มเครือญาติกลางที่โดดเด่นที่สุด คือ ท้าวเทพกระษัตรี (จัน) และท้าวศรีสุนทร (มุก)”

ท้าวเทพกระษัตรีและท้าวศรีสุนทรเกิดเมื่อปลายสมัย อยุธยา เป็นธิดาคณโฑและคนรองของจอมร้างบ้านตะเคียน ในปี พ.ศ. ๒๓๒๘ กองทัพพม่ายกเข้ามาตีสยามในสงครามเก้าทัพ ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๑ เมื่อพม่าสามารถตีตะกั่วป่าและตะกั่วทุ่ง ได้แล้ว พม่าก็ยกพลเลยเข้าตีกลาง เวลานั้นพระยาพิมล เจ้าเมือง กลางผู้เป็นสามีของคุณหญิงจัน เพิ่งถึงแก่อนิจกรรม ดังนั้น คุณหญิงจันกับนางมุกน้องสาวได้ร่วมมือกับพระยาทุกขราช (เทียน) ลูกชายคุณหญิงจัน ซึ่งมีตำแหน่งเป็นเจ้าเมืองภูเก็ตใน ขณะนั้น ร่วมกันต่อต้านและป้องกันเมืองกลางไว้ได้

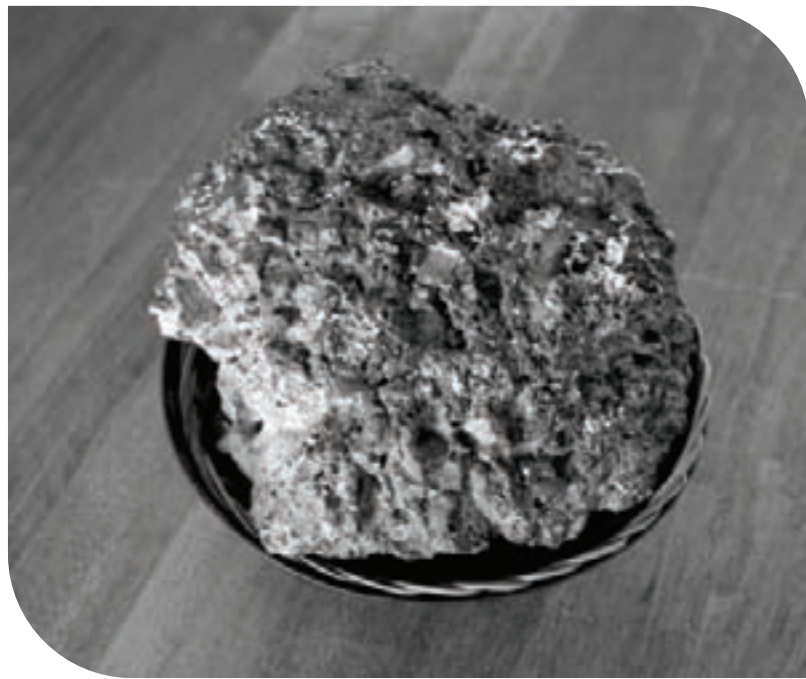
หลังจากป้องกันภูเก็ตได้สำเร็จแล้ว ตำแหน่งเจ้าเมือง กลางว่างอยู่ ทางกรุงเทพฯ ได้แต่งตั้งให้เจ้าพระยาสุรินทรราชา (จันทร์ จันทโรจวงศ์) มาเป็นผู้สำเร็จราชการแปดหัวเมืองภาคใต้ และเป็นใหญ่ในกลาง ส่วนทางกลุ่มของคุณหญิงจันและกลุ่ม เครือญาติกลางได้พยายามให้คนของตนได้กลับมาเป็นเจ้าเมือง ความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายจึงไม่ค่อยจะราบรื่นเท่าไรนัก จนต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๓๑ พระยาทุกขราช (เทียน) ก็ได้รับการ แต่งตั้งให้เป็นพระยากลาง ความขัดแย้งต่างๆ จึงยุติลง

การทำเหมืองดีบุกเมื่อครั้งอดีต

ดีบุกเป็นทรัพยากรที่เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างเมืองภูเก็ตให้เจริญเติบโตอย่างแท้จริง นับตั้งแต่พระยาทุกขราช (เทียน) ได้ค้นพบดีบุกที่บ้านสะปำซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของเกาะกลาง ก็ได้อพยพบริวารมาตั้งหลักปักฐานทำเหมืองแร่ เกิดเป็นกลุ่มเมืองภูเก็ตขึ้น ซึ่งขณะนั้นยังขึ้นอยู่กับกลาง เนื่องจากเมืองสะปำอยู่ใกล้ท่าเรือ มีลำคลองใหญ่ให้ขนสินแร่ได้สะดวก ชุมชนสะปำจึงได้ขยายตัวเป็นเมืองขึ้นมาตามสายแร่ดีบุกที่พบ สายแร่ขยายไปถึงกระทู้ ในปี พ.ศ. ๒๓๕๒ เกิดสงครามครั้งใหญ่กับพม่าอีกครั้งหนึ่ง แต่คราวนี้กลางพ่ายแพ้อย่างยับเยินจนแทบกลายเป็นเมืองร้างไปเลย หลังจากนั้นแขกอินเดียจากเมืองมัทราส (ต้นสกุลรัตนดิลิก ณ ภูเก็ต) ได้รวบรวมผู้คนมาสร้างเมืองใหม่อีกครั้งหนึ่ง และในขณะนั้นพระภูเก็ต (แก้ว) ทายาทคนหนึ่งของกลุ่มเครือญาติกลาง ได้ค้นพบแหล่งแร่ใหญ่ที่กระทู้ จึงได้เริ่มสร้างเมืองภูเก็ตขึ้นใหม่ที่บ้านเกิดโฮ้ ต่อมาลูกหลานชั้นถัดมาได้เสาะหาพบแหล่งแร่ดีบุกที่ทุ่งคา ชาวเมืองภูเก็ตเดิมจึงได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านทุ่งคาซึ่งเป็นภูเก็ตในปัจจุบันนี้

เนื่องจากการทำเหมืองแร่ดีบุกมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว เจ้าเมืองซึ่งได้เป็นเจ้าของเหมืองแร่ด้วยจึงได้สั่งให้นำกรรมกรชาวจีนจำนวนมากเข้ามาเป็นแรงงาน ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๙๖ ภูเก็ตได้ยกฐานะเป็นเมืองเทียบเท่ากลาง แต่พอถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ ในปี พ.ศ. ๒๔๐๕ เมืองภูเก็ตได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหัวเมืองขึ้นต่อกรุงเทพฯ โดยตรง แต่เมืองกลางกลับต้องขึ้นกับเมืองภูเก็ตนับแต่นั้นมา

แร่ดีบุกถือเป็นพระราชทรัพย์ที่มีค่ามากตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ แต่เดิมราชสำนักกำหนดให้ดีบุกเป็นสินค้าต้องห้าม ใครหาได้ต้องขายให้แก่ราชสำนักในราคาถูก ทำให้ราษฎรทั่วไปไม่นิยมหากันมากนัก จนในสมัยรัชกาลที่ ๓ การส่งส่วยที่เป็นดีบุกจากหัวเมืองชายฝั่งด้านตะวันตกเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากรัชกาลที่ ๓ ทรงดำเนินนโยบายการตั้งระบบเจ้าภาษีนายอากรในลักษณะการเหมาเมือง โดยให้เจ้าเมืองเป็นผู้ผูกขาดเก็บภาษีและผลประโยชน์ต่างๆ เข้ากรุงเทพฯ ในรูปตัวเงิน กอปรกับเวลานั้นทางราชสำนักได้ทำสนธิสัญญาเบอร์นีกับอังกฤษ ตรงกับปี พ.ศ. ๒๓๖๙ ในสารสำคัญของสัญญาเบอร์นีมีความว่า “ให้ภูเก็ตสามารถทำการค้าโดยตรงกับป็นิง มะละกา และสิงคโปร์ได้” ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๙๔ ไทยต้องทำสัญญาเบาริงกับอังกฤษอีกครั้งหนึ่ง ทำให้ระบบเศรษฐกิจไทยเปลี่ยนเป็นระบบการค้าเสรีมากขึ้น ส่งผลให้

▶ ก้อนแร่ดีบุก

ราษฎรขายดีบุกได้มากและคล่องตัวขึ้น เหมืองแร่ดีบุกจึงขยายตัวอย่างรวดเร็ว พอดีกับช่วงเวลานั้นตลาดโลกมีความต้องการทวีขึ้น เนื่องจากดีบุกมีส่วนสำคัญในการใช้ถนอมอาหาร โดยมีการนำอาหารมาบรรจุไว้ในภาชนะกระป๋องเหล็กที่ภายในชุบด้วยดีบุกเพื่อกันสนิม เรียกว่า เหล็กวิลลาศ จึงทำให้พ่อค้าจากยุโรปมารับซื้อแร่ดีบุกที่เกาะป็นิงและสิงคโปร์ จากผลของการใช้ดีบุกนี้เอง ภูเก็ตจึงต้องเข้าไปมีความสัมพันธ์กับกลุ่มเมืองอาณานิคมของอังกฤษในแหลมมลายูโดยตรง จึงเกิดประโยชน์อย่างยิ่งกับเมืองภูเก็ต แต่ขณะเดียวกัน การขาดประสิทธิภาพในการค้าของเจ้าเมืองเมื่อเทียบกับกลุ่มคนจีนที่มีความชำนาญมากกว่า ทำให้เจ้าเมืองภูเก็ตในกลุ่มเครือญาติกลางคนสุดท้ายคือ พระยาภูเก็ตโลหะเกษตราธิราช (ลำดวน) ไม่สามารถจัดส่งภาษีเข้าหลวงได้ เกิดเป็นภาษีคั่งค้างอยู่ทุกปี เนื่องจากความผันผวนของราคาดีบุกในตลาดโลก อีกทั้งทางราชการของฝ่ายภูเก็ตขาดความชำนาญในการพลิกแพลงสถานการณ์ทางการค้าพร้อมกับในช่วงเวลานั้น กลุ่มคนจีนในภูเก็ตได้ขนย้ายทุนจากป็นิงและมลายูเข้ามาสร้างธุรกิจของตนเองขึ้น เป็นกำลังหลักทางเศรษฐกิจกลุ่มใหม่ที่เข้ามาแทนที่ และทางเจ้าเมืองภูเก็ตไม่สามารถเข้าควบคุมกลุ่มทุนจีนที่เข้ามาใหม่นี้ได้ ตลอดจนเมื่อเกิดการจลาจลของพวกคนงานจีนที่ตั้งตนเป็นอั้งยี่ก่อการกบฏหลายครั้ง ทำให้อำนาจของผู้ปกครองภูเก็ตอ่อนกำลังลงอย่างมาก ทางราชสำนักจึงเข้าแทรกแซงโดยใช้นโยบายเลี้ยง

Phuket in the Retrospect

Phuket was called “Junk Ceylon” in the marine map of Cladius Ptolemy. It was an important port for Indian, Arabian and Persian merchants who came to Malaya cape. People came to Phuket for tin mining and pearls since the Ayudhya period.

▶ ตลาดภูเกิดในปี พ.ศ. ๒๔๕๒

▶ การแต่งกายของชาวภูเกิดยุคเหมืองแร่เฟื่องฟู

อึ้งยี่ สนับสนุนให้คนจีนแต่ละแซ่ที่มีหัวหน้า โกล่เกลี่ยปัญหา
กันเองภายใน เพื่อป้องกันมิให้ภูเกิดเกิดการจลาจล

การพัฒนาการทำเหมืองแร่ของกลุ่มเจ้าเมืองภูเกิดที่
เคยชินกับการทุ่มแรงงานลงไปอย่างเดียวในการทำเหมืองแร่
แบบดั้งเดิม เป็นเหตุให้กลุ่มอำนาจเดิมไม่อาจปรับตัวให้อยู่รอด
ได้ แต่กลุ่มทุนจีนมักมองหาวิธีการทำเหมืองแร่แบบใหม่ๆ เสมอ
ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๓๑ เป็นต้นมา คนจีนได้ใช้เครื่องจักรไอน้ำ
สำหรับสูบน้ำและฉีดน้ำตามแบบมลายูที่เรียกว่า เหมืองสูบและ
เหมืองฉีด ต่อมาทางราชสำนักทำการปฏิรูปการปกครองเป็น
ระบบเทศบาลในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทำให้พวกตระกูลขุนนาง
กลุ่มเครือญาติกลางสูญเสียอำนาจไปโดยสิ้นเชิง

สภาพวิถีชีวิตเมื่อครั้งยังมีเหมืองดีบุก

แต่เดิมที่การทำมาหากินของชาวเกาะ มีเพียงการ
เลี้ยงชีพด้วยการตัดฟัน ทำนา และขุดดินร่อนหาดีบุก ใช้
เป็นสินค้าในการแลกเปลี่ยนสินค้ากับพ่อค้า มีบันทึกประชุม
พงศาวดารภาคที่ ๑๘ เรื่อง จดหมายเหตุในแผ่นดินสมเด็จพระ
พระนารายณ์มหาราช โดยบาทหลวงฝรั่งเศส บาทหลวง
แห่งชัวส์ (father de choisir) บันทึกไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๙
ความว่า “การทำกรขุดแร่เป็นการเสี่ยงโชค พวกคนขุดแร่ต้อง
ขุดลงไปถึงความลึกต่างๆ กันจาก ๑๐ ฟุต ถึง ๑๐๐ ฟุต และ
ตอนนั้นพวกเขาไม่แน่ใจว่าจะได้รับความสำเร็จที่จะได้พบสินแร่
พวกคนงานขุดแร่ได้ทำการขุดดินในรูปวงกลมกว้างใหญ่หรือ
กลุ่มก้อนรูปวงรี ข้าพเจ้าได้รับคำบอกเล่าว่า คนขุดแร่เหล่านี้
ไม่เคยพยายามขุดแร่ไปทางข้างๆ ของกันบ่อเลย ทำให้ได้เพียง
สินแร่ที่พบเห็นตามแนวตั้งเท่านั้น และแล้วก็ทำการขุดใหม่อีก
หลุมหนึ่ง ทำแบบนี้เรื่อยไป”

นอกจากนี้ยังมีจดหมายเหตุของ ร้อยโทเจมส์ โครว์
ทูตอังกฤษที่เดินทางเข้ามาয়ในนครศรีธรรมราชและแควที่ถลาง
ในปี พ.ศ. ๒๓๖๗ ความว่า “วิธีการปันผลประโยชน์ให้แก่
ลูกจ้างที่มาทำเหมืองแร่ ใช้วิธีให้ลูกจ้างขุดแร่ได้เท่าใด ต้องมา
ถลุงที่โรงถลุงของนายเหมือง ต้องเสียค่าเช่าโรงให้นายเหมือง
ถลุงละ ๓๐ เทริญ เมื่อถลุงได้น้ำแร่ดีบุกเท่าใดก็ปันส่วนเป็น
ของนายเหมือง ๕๙ ส่วน ลูกจ้างได้ ๔๑ ส่วน แต่ส่วนที่แบ่งนี้
ยังไม่แน่นอนอีกด้วย ถ้าเหมืองดีให้น้ำแร่ดีบุกดี นายเหมือง
เอาส่วนมากขึ้นไป แต่ถ้าเมื่อใดเหมืองไม่ดี ต้องนำเอาส่วนที่
ต้องปันส่วนให้ของลูกจ้างให้ได้น้อยลงอีก ส่วนการขายดีบุก
ของลูกจ้างต้องมอบให้นายเหมืองไปขายที่เกาะหมาก (ปีนัง)
ได้เท่าใดนายเหมืองยังหักเป็นค่าถลุงจ่ายให้ลูกจ้างไปก่อน
เหลือเป็นส่วนของลูกจ้างเท่าใด นายเหมืองเก็บไว้ถึงปีค่อยคิด
บัญชีแจกจ่ายกันครั้งหนึ่ง”

จากพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕ ทรงเล่าเรื่องระยะ
ทางเสด็จพระราชดำเนินประพาสทางบกและทางเรือรอบแหลม
มลายู รัตนโกสินทร์ ศก ๑๐๙ เล่ม ๑ พ.ศ. ๒๔๓๓ ความว่า
“...นายเหมืองเริ่มผูกขาดขายฝิ่น สุรา ตั้งบ่อนเบี้ยในตำบลที่ตั้ง

เหมืองของตน นอกจากนั้นตลาดขายของกินและเครื่องใช้ต่างๆ ที่ตำบลนั้นก็ เป็นของนายเหมือง ทำการตั้งขายเอาค่าใว้อีกชั้นหนึ่ง เหมืองมักตั้งอยู่ไกลบ้านเมือง ดังนั้นพวกกุลิที่อยู่ประจำเหมือง เหมืองละหลายร้อยคน ต้องทำงานหนักตลอดทั้งวันเมื่อถึงเวลา ลี้งาน ออากหย่อนใจให้สนุกสนานก็มักพากันหันมาเล่นบ่อนเบี้ย และสูบฝิ่น กินสุรา หรือซื้อของที่ร้านของนายเหมือง”

จากสาส์นสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ ความว่า “บันทึกหน้าแล้วหน้าเล่า พลิกผ่านวันเวลาหลายร้อยปีจากการ ร่อนหาดีบุกที่ปะปนมากับตะกอนหินดินทรายตามลำแม่น้ำเพื่อนำมาแลกเปลี่ยนสินค้ากับพ่อค้านักเดินเรือชาวตะวันตกในยุคแรก ผ่านยุคเหมืองปล่อง (วิธีการทำเหมืองแร่แบบหนึ่ง) ที่ชาวบ้านสองสามคนขุดตามสายแร่กันบนภูเขา สู่ยุคเหมืองหาบ ที่กุลิจีนชอบเสื่อผืนหมอนใบหลังไหลเข้ามาทำเหมืองหลายร้อยคน จนทำให้ประชากรในภูเก็ตเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งถึงวันที่เทคโนโลยีราคาแพงอย่างเรือขุดแร่ของชาวตะวันตกเข้ามา เปิดศักราชของการขุดแร่ใต้ผืนดินภูเก็ตอย่างจริงจังโดยไม่จำเป็นต้องให้แรงงานคนมากมายเหมือนเดิม”

สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ เหมืองแร่ดีบุกต้องปิดตัวลงชั่วคราว และเมื่อสิ้นสงคราม เหมืองเริ่มเปิดใหม่ ในปี พ.ศ. ๒๔๔๒ แรงงานราคาถูกจากอีสานรุ่นแรกก็ถูกพาขึ้นรถไฟจากบ้านมาทำงานแทนกุลิจีนที่เข้าเมืองไทยไม่ได้ตามนโยบาย ชาตินิยมของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่อย่างไรเสีย สภาพชีวิตการทำงานของชาวเหมืองก็ดูไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเวลาที่ ผ่านมา ลูกจ้างรายวัน (เงินค่าจ้างของคนงานทำเหมืองดีบุกจะ ออกเป็นงวด งวดละ ๑๕ วัน และเมื่อหักบัญชีที่ค้างแล้ว จึง ค่อยเหลือเงินที่จะสามารถนำไปใช้จ่ายได้) ลูกจ้างขุดแร่เหล่านี้ ยังต้องฝากชีวิตกับการทำงานที่หนักหนาสาหัสและร้านค้าลง บัญชีในเหมือง ที่เปลี่ยนแปลงไปบ้างก็เห็นจะเป็นแต่ความ บันเทิงใจที่เคยกได้จากโรงบ่อนเบี้ยและโรงยาฝิ่นที่ต้องถูก ยกเลิกไปตามประกาศของรัฐบาล นอกจากนี้ก็มีความบันเทิง จากโรงรำวง รำกันสารพัดตั้งแต่หัวค่ำจนถึงตีหนึ่งตีสอง แต่ละ แห่งมีนางรำหลายสิบคน ต้องซื้อตัวเป็นรอบๆ

และอีกหนึ่งภาพคุ้นตาจากอดีต ก็คือ บรรยากาศของ ถนนสายต่างๆ ในตัวเมืองภูเก็ตที่มีสำนักงานเหมืองแร่ตั้งอยู่ และร้านค้าแฟ (โกปีเตียม 咖啡店) สถานที่ที่พวกพ่อค้า นายเหมือง พากันตื่นแต่เช้ามาพบเพื่อน กินกาแฟ และคุยกัน ร้านกาแฟจะเปิดอยู่ใกล้ๆ กับสำนักงานเหมืองแร่ เปิดขาย ตั้งแต่หัวรุ่งถึงเที่ยงคืน สภาพเช่นนี้เห็นจนจินตนาการคนทั่วไป ในสมัยการทำเหมืองดีบุกยังเฟื่องฟู หลังปี พ.ศ. ๒๕๐๕ มี เทคโนโลยีการทำเหมืองแร่เข้ามาใหม่ ทำให้ชาวเหมืองส่วนใหญ่

▶ พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศร (คอซิมบี๊ ณ ระนอง)

ต้องกระจัดกระจายกันไป คนงานจีนที่กลายเป็นไทยได้ตั้ง รกรากตามชุมชนในหมู่บ้านรอบเหมืองแร่ ก็ต้องเปลี่ยนอาชีพ ไปทำการค้าขาย หรือทำสวนทำไร่แทน ส่วนแรงงานอีสาน ส่วนหนึ่งได้พากันกลับบ้านเพราะเป็นช่วงเวลาที่จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ ได้พัฒนาอีสานพอดิ บางคนก็ไปเป็นแรงงานกรีดยาง ในสวนยางต่อไป หลังจากนั้นชีวิตของชาวเหมืองก็ได้รับหรี จางหายไปจากความทรงจำของชาวภูเก็ต

จากชาวเงินสกเกี้ยนผู้อพยพสู่ตำแหน่งพระยา

พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศร (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) ผู้มีความสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของเมืองภูเก็ตนั้น มี นามเดิม คอซุเจียง (許泗漳 kor-si-chiang) ท่านเป็นชาวจีน สกเกี้ยนที่อพยพมาจากตำบลหลงซีในเขตมณฑลสกเกี้ยน แล้ว มาอยู่ที่ป็นัง ต่อมาเข้ามายังสยามตอนล่าง ได้เข้ามาอยู่ใน ระบบอุปถัมภ์^๕ โดยท่านได้อยู่ในการอุปถัมภ์ของสมุหกลาโหม (ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในสยามตอนล่าง) ท่านสามารถ ประมุขภาชีได้ และได้รับการแต่งตั้งเป็นหลวงรัตนเศรษฐี

^๕ ในระบบอุปถัมภ์กันดังที่กล่าวมา ม.ร.ว.อดิน รพีพัฒน์ กล่าวว่า “เจ้าภานุยานายอกรต้องจ่ายเงินจำนวนมากให้กับผู้อุปถัมภ์ตนเอง ในบรรดาขุนนางและ ข้าราชการจำนวนมากจึงอยากให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่อยู่ใต้อุปถัมภ์ตนเองได้เป็นเจ้าภานุยานายอกร โดยการโน้มน้าวพระมหากษัตริย์สยามให้ทรงยินยอมให้ คนใต้อุปถัมภ์ของตนเองได้เป็นเจ้าภานุยานายอกร จากตำแหน่งเจ้าภานุยานายอกรดังกล่าว ชาวจีนเหล่านี้ก็อีกทั้งลูกหลานของเขาอีกหลายคนได้กลายเป็นขุนนางไทย และพวกเขาก็ได้เป็นข้าราชการในต่างจังหวัดที่เรียกว่า กรมการท่าจีน บ้างก็เป็นถึงเจ้าเมือง เป็นต้นตระกูลขุนนางไทยที่สำคัญมากมาย”

เจ้าภาษีตีบุกในระนอง และในปี พ.ศ. ๒๓๙๗ ได้เป็นเจ้าเมืองระนอง

ในปี พ.ศ. ๒๔๓๗ ทางราชสำนักสยามจัดให้มีการปกครองทางภาคใต้ใหม่โดยใช้ระบบมณฑลเทศาภิบาล ได้มีการจัดตั้งมณฑลภูเก็ต อันประกอบด้วยเมืองภูเก็ต พังงา กระบี่ ตรัง ท่านจึงได้รับการแต่งตั้งเป็นพระยารัฐภานุประดิษฐมหิศร ในสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ กล่าวได้ว่า ท่านคอซิมบี๊เป็นผู้วางผังการพัฒนาเมืองระบบมณฑลเทศาภิบาล ได้รวมอำนาจหัวเมืองต่างๆ เข้าสู่ราชสำนักโดยตรง มีการจัดแบ่งกลุ่มเมืองเป็นมณฑล แต่ละมณฑลมีข้าหลวงเทศาภิบาล ภายหลังเรียกว่า สมุหเทศาภิบาล เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดและเป็นผู้ว่าการเมือง เป็นผู้ดูแลความสงบเรียบร้อยของแต่ละเมือง และท่านคอซิมบี๊ยังได้สร้างคุณูปการอันเป็นรากฐานที่สำคัญของการเติบโตทางสังคมเศรษฐกิจของภูเก็ตไว้อย่างดีเยี่ยม ท่านได้รับบรรดาศักดิ์เลื่อนฐานะเป็นขุนนาง แม้ท่านจะไม่รู้หนังสือ แต่ก็สามารถพูดได้ถึง ๙ ภาษา คือ ไทย มลายู อังกฤษ ฮินดูสตานี^๕ และจีนอีก ๕ สำเนียง (แต้จิ๋ว ฮกเกี้ยน ไทหล่า กวางตุ้ง แคะ) ท่านดูแลเมืองภูเก็ตให้มีความก้าวหน้าอย่างมาก รัชกาลที่ ๖ ได้เคยตรัสเมื่อคราว

เสด็จประพาสภูเก็ตเมื่อครั้งพระองค์ยังทรงพระยศเป็นพระบรมโอรสาธิราช ความว่า “ถามๆ ดูตามพวกที่ตามเสด็จมา ดูมีความเห็นตรงกันๆ มากกว่า ยกกรุงเทพฯ เสียแล้ว ยังไม่เคยเห็นเมืองใดสนุกเท่าภูเก็ต แต่ผมชอบเชียงใหม่อีกเมืองหนึ่ง” ภูเก็ตในยุคนั้นมีทั้งรถยนต์ สถานเริงรมย์ โรงทำโชดา และโรงทำน้ำแข็ง มีความเจริญก็แต่รองกรุงเทพฯ เนื่องจากภูเก็ตอยู่ใกล้ป็นิ่งแต่กลับไม่มีเส้นทางบกใดๆ ที่สามารถติดต่อกับกรุงเทพฯ ได้ มีเพียงเรือกลไฟจากภูเก็ตไปมากับป็นิ่งเสมอ ความสัมพันธ์ระหว่างภูเก็ตกับป็นิ่งมีความใกล้ชิดกันมาก เสี่ยงกว่าภูเก็ตกับกรุงเทพฯ และกับหัวเมืองฝ่ายใต้อื่นๆ ลักษณะเช่นนี้เกิดกับหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันตกที่มีเศรษฐกิจผูกพันกับการผลิตตีบุกที่มีป็นิ่งเป็นศูนย์กลางเช่นกัน

รัชกาลที่ ๕ ทรงมีความเห็นเกี่ยวกับการปกครองภูเก็ตว่า “มณฑลภูเก็ตได้มีนายหมิงชาวจีนฮกเกี้ยนจากป็นิ่งได้ย้ายมาทำแร่ตีบุกในภูเก็ตจำนวนมาก และคบหาเหล่านี้เป็นผู้มีอันจะกินในภูเก็ต มักจะส่งลูกหลานไปเรียนที่ป็นิ่ง ซึ่งมีระบบการศึกษาแบบอังกฤษ เพื่อให้มีความรู้กว้างขวางขึ้น อีกทั้งคนภูเก็ตเองทำตัวเป็นคนหยิ่งไม่เข้าเรื่อง มักจะทำตัวอย่างคนป็นิ่งเสมอ การทำดั่งนี้เอง ทำให้ผู้ที่จะมาปกครองมณฑลภูเก็ตต้อง

▶ ภาพจำลองร้านกาแฟสมัยเหมืองแร่ตีบุกกำลังเจริญ

^๕ เป็นคำที่เกิดในสมัยที่อังกฤษมีอำนาจในอินเดีย คืออังกฤษเห็นว่าเรียกภาษาฮินดู ภาษาฮินดี มารวมกันแล้วให้ชื่อว่า ฮินดูสตานี ฮินดูสตานีจึงหมายถึงภาษาตลาดที่ใช้พูดทั่วๆ ไป

มีความรู้สูง ดังนั้น การจัดหาผู้ปกครองไปบริหารมณฑลภูเก็ต ควรจะต้องหาคนที่มีความรู้พอที่จะได้รับมือพวกนั้นได้ และเห็นว่าพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศร (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) เป็นผู้มีความรู้มาก มีความคิดกว้างไกลในการที่จะรับมือกับนายเหมืองทั้งชาวจีนและฝรั่งตะวันตกที่เข้ามาแสวงหาโอกาสบนแผ่นดินภูเก็ต” ทำให้สยามได้รับผลประโยชน์ส่วนหนึ่งกลับคืนมาสู่แผ่นดินภูเก็ตโดยตรง และคนทั่วไปก็น่าจะได้รับประโยชน์จากการดำริของท่านสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ถนนหนทางก่อนที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศร (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) จะได้มาเป็นข้าหลวงใหญ่ นั้น มีหลักฐานกล่าวว่า “ถนนหนทางมีแค่พอเดินไปมากันได้เพียงบริเวณตลาด นอกนั้นก็เพียงทางเดินเท้าและทางเกวียน และเนื่องจากสมัยนั้นภูเก็ตเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยการทำแร่ดีบุก แม่น้ำลำคลองจึงมักตื้นเขิน เพราะมีมูลดินมูลทรายจากการทำแร่ทะเลาะลงมาท่วม ทำให้ไม่สะดวกในการใช้ทางน้ำ แผนผังการสร้างและขยายเมืองภูเก็ตจึงต้องอาศัยถนนที่สร้างขึ้นใหม่เป็นสำคัญ หากทางราชการจะลงทุนเองต้องใช้เงินมีใช้น้อย ท่านจึงได้คิดวิธีอย่างแนบเนียนให้มีการตกลงกับเจ้าของเหมืองให้เสียเงินค่าบำรุงเมืองแทนการขุดลอกแม่น้ำคลองที่ตื้นเขินตามแบบเดิม เงินค่าบำรุงเมืองเก็บได้มากน้อยเพียงใด ขออนุญาตไม่ส่งเข้าพระคลัง และใช้เงินจำนวนนี้ในการทำถนนขึ้นแทน” วิธีการของท่านทำให้สามารถตัดถนนและขยายถนนหลายสาย เช่น ถนนเยาวราช ถนนนคร ถนนโกมารทัต ถนนไปอำเภอกระบุรี

ประวัติศาสตร์ภูเก็ตเพียงบอกเล่าอารยธรรมและความเป็นมาของคนรุ่นก่อนบนเกาะแห่งนี้ ที่มีทั้งความเจริญและความเสื่อมถอย คนรุ่นหลังพึงได้ศึกษาเพื่อให้ทราบถึงความ

▶ ด้านหน้าพิพิธภัณฑสถานเมืองแร่ภูเก็ต

ยากลำบากของคนรุ่นก่อน ที่ในแต่ละช่วงชีวิตของท่านเหล่านั้น มีการสะสมความดีงามสืบเนื่องกันมา แล้วที่สำคัญก็คือ ปัจจุบันพวกเราชนรุ่นหลังควรจะช่วยกันรักษาความดีงามที่มีอยู่ในภูเก็ต และทำอนาคตของภูเก็ตให้มีความเจริญ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เพื่อช่วยเผยแพร่สิ่งดีงามอันเป็นอารยธรรมที่เจิดหน้าชูตาให้กับประเทศไทยสืบไป

ขอขอบพระคุณ : เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานเมืองแร่จังหวัดภูเก็ต
ที่อนุเคราะห์ภาพและข้อมูล

▶ ภาพจำลองภูเก็ตสมัยยุคเหมืองแร่เฟื่องฟู

อาบนต์ ตรีศรีชาติ

จบการศึกษาปริญญาตรี
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ชื่นชอบและศึกษาวัฒนธรรมและประเพณี
จีน เคยเขียนบทความเกี่ยวกับสุภาสิตจีน
ลงใน 'ความรู้คือประทับ'

ย้อนรอย... วังสวนสุนันทา

Suan Sunandha Palace

After his second trip to Europe in 1907, King Chulalongkorn thought about turning a 122-rai plot of land behind Suan Dusit Palace to be a garden that would be “the country in the palace.” The garden palace was named “Suan Sunandha Palace” after his beloved Queen Sunandha Kumariratana.

▶ ตำนานน้ำในสวนสุนันทา

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๑ หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับจากประพาสยุโรปครั้งแรก ได้มีพระราชดำริจะหาที่ประทับแห่งใหม่เป็นที่สำราญพระราชอิริยาบถแทนการเสด็จประพาสต้นตามหัวเมือง เนื่องจากได้ทอดพระเนตรสวนอุทยานของประมุขประเทศต่างๆ ด้วยความสนพระราชหฤทัยยิ่ง ประกอบกับทรงเห็นว่าภายในพระบรมมหาราชวังมีสถานที่คับแคบแออัดไปด้วยพระมหากษัตริย์และราชวงศ์ ในยามหน้าร้อนอากาศก็อบอ้าว ไม่มีที่ออกพระกำลัง เป็นเหตุให้ประชวรบ่อยๆ อีกทั้งพระราชอัธยาศัยโปรดพระราชดำเนินด้วยพระบาทในระยะทางยาว

ดังนั้นจึงได้ทรงซื้อที่ดินจากชาวบ้านและข้าราชการน้อยใหญ่อันเป็นเขตสวนไร่นา อยู่ช่วงระหว่างปากคลองผดุงกรุงเกษมจนถึงคลองสามเสนด้านตะวันออกจดทางรถไฟ ด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ทรงตั้งชื่อตำบลนี้ว่า “สวนดุสิต”

และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชนิเวศน์แห่งใหม่สำหรับประทับพระราชอิริยาบถในฤดูร้อนโปรดให้เรียกว่า “วังสวนดุสิต” สืบมา ในเบื้องต้นโปรดให้สร้างพลับพลาที่ประทับชั่วคราวเป็นอาคารไม้สักทองหลังใหญ่ชั้นเดียว สำหรับเป็นที่ประทับส่วนพระองค์พร้อมด้วยพระมเหสีเทวี พระบรมวงศานุวงศ์ และเจ้าจอมทั้งหลาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินมาประทับเป็นพระฤกษ์เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๒ จวบจนกระทั่งได้ทรงย้ายไปประทับ ณ พระที่นั่งวิมานเมฆและพระที่นั่งอัมพรสถานเป็นการถาวรเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๔ และ ๒๔๔๙ ตามลำดับ

ในระหว่างที่ประทับ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน ระยะเวลาๆ ทรงพอพระราชหฤทัยกับบรรยากาศในสวนอัมพร ต่อเมื่อได้เสด็จประพาสยุโรปครั้งหลังในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ ได้ทอดพระเนตรอุทยานสวนป่าของประมุขประเทศต่างๆ เช่น ที่วังรงบูลเย่ ประเทศฝรั่งเศส หรือที่วิลล่าโนเบล เมืองซันเรโม ประเทศอิตาลี และที่พระราชวังเบรินสตอฟ ในประเทศเดนมาร์ก จึงทรงเห็นว่า บริเวณพระที่นั่งอัมพรสถานยังมีสิ่งขาดตกบกพร่อง และที่สำคัญยังพสกนิกรจากบุคคลภายนอก ในช่วงเวลาเย็นมักจะมีพวกฝรั่ง จีน แขกเข้ามาเที่ยวยามส่งเสียงดังในสวน ทรงรู้สึกรำคาญ จึงทรงนึกถึงสวนร้างที่อยู่ท้ายวังสวนดุสิต ทรงตั้งพระราชหฤทัยอยากจะมีสวนแห่งใหม่สำหรับเป็นที่สำราญพระราชอิริยาบถ นั่นก็คือ “สวนสุนันทา” ในเวลาต่อมานั้นเอง ถึงกับมีพระราชหัตถเลขาไปยังพระยาสุโขมนัวยวีริต (ปั้น สุขุม) ดังความตอนหนึ่งว่า

▶ ภายในพระที่นั่งนคราณูสโมสร

“...ยังไม่เห็นว่ามียี่สิบดิ๊กว่าเท่าที่มาแล้ว เว้นไว้แต่พื้นที่ซึ่งได้ตั้งเรือนลงไปผิวนั้นรู้แล้วแต่แรก มาเดี๋ยวนี้ยังคิดเห็นมากขึ้น ทางที่จะคิดแก้ก็ได้คิดไว้แล้ว แต่ยังไม่เสียตายนเงินจึงได้รออยู่ หน้าที่จะต้องทำคือพระที่นั่งเดี่ยวนี้ไม่มีที่ส่งตซึ่งจะเที่ยวเล่นแต่ลำพังได้ ลงกระไดลงมาก็เป็นข้างหน้า ออกจากกำแพงไปฝรั่งก็มาถึง เราควรจะมีสวนข้างในซึ่งเที่ยวได้ตามลำพัง ยิ่งมาเห็นพวกเจ้าแผ่นดินฝรั่งถือลูกประแจสวนหลายคนเข้า ยิ่งคิดถึงสวนที่นึกไว้จะทำมากขึ้น...”

นอกจากนี้ พระราชประสงค์ข้อหนึ่งในการสร้างสวนสุนันทาก็คือ เพื่อเป็นพระราชานุสรณ์แห่งความรักในสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ที่ได้เสด็จสวรรคตในเหตุการณ์เรือพระประเทียบล่มที่ตำบลบางพูด อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๓ แม้จะผ่านกาลเวลามาเนิ่นนานถึง ๒๘ ปีแล้วก็ตาม แต่พระองค์ก็ยังทรงรักพระนางฯ ตรานินิรันดร์ ดังที่เจ้าจอม ม.ร.ว.สดับ ในรัชกาลที่ ๕ ได้เล่าไว้ตอนหนึ่งว่า

“...เพราะเหตุที่สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทาฯ พระองค์นี้เป็นมเหสีใหญ่และทรงพระกรุณาโปรดปรานมากพิเศษกว่าทุกพระองค์ ทีนี้เมื่อท่านไม่มีชีวิตแล้วพระองค์ก็อยากให้มีอะไรๆ ไว้เป็นที่ระลึก ท่านทรงตั้งชื่อโรงเรียนราชินีว่าโรงเรียนสุนันทาไว้ สวนสุนันทานี้ก็เหมือนกัน...ใครๆ เข้าใจกันอย่างนั้น ท่านเรียกแม่ใหญ่ หญิงใหญ่ คิดถึงหญิงใหญ่บ้าง...”

ภายหลังเสด็จพระราชดำเนินกลับจากประพาสยุโรป ครั้งหลังในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง

เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) เป็นผู้อำนวยการก่อสร้างสวนสุนันทา ได้ทรงจัดการวางแบบแปลนสวนสุนันทา และทรงควบคุมการก่อสร้างพระราชอุทยานแห่งใหม่อย่างจริงจัง เช่น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ก่อสร้างกำแพงวังสวนดุสิตตรงด้านหลังคือถนนนครราชสีมา พร้อมกับกำแพงล้อมสวนสุนันทา ทั้งสี่ด้าน และสร้างประตูกำแพงเข้า-ออกด้านหลังระหว่างวังสวนดุสิตไปสู่สวนสุนันทาตรงถนนนครราชสีมา พระราชทานนามว่า “ประตูสี่แฉ่” ตามพระราชนิยม ซึ่งต่อมาในรัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนนามใหม่ว่า “ประตูสุนันทาทวาร” เพื่อเป็นพระราชานุสรณ์รำลึกถึงสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ฯ และคำว่า “สวนสุนันทา” ก็ได้ปรากฏครั้งแรกในพระราชหัตถเลขาที่ทรงมีมาถึงพระยาสุภมณียวัฒน์ เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ดังนี้

สวนดุสิต

วันที่ ๒๒ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๗

ถึง พระยาสุภม

มาคิดดูครอบครวัเรามันมีแต่จะน้อยลงไปทุกที นานเข้าคงแยกย้ายกันไป กำแพงที่คิดจะกันต่อออกไปที่สวนสุนันทา เลิกเสียดีกว่า ถ้าไปเลิกภายหลังจะเข้าแปลนกันยาก ด้านเหนือจะเป็นซอกเขาที่ทิ้งร้างเปล่า แก่ขยายเสียเวลานี้ยังมีที่จะขยายได้ เพราะลงมือปักทางข้างใต้ไปก่อน

สยามินทร์

▶ สมเด็จพระราชปิตุจฉา
เจ้าฟ้ากรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร

▶ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
เจ้าฟ้ากรมขุนอุทองเขตขัตติยานารี

▶ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าอาทรทิพนิภา

▶ พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ
ปิยมหาราชปติวรีดา

▶ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าอภินทรประชา

▶ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าศติพงษ์ประไพ

▶ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้า
อดิศัยสุริยาภา (ชาย)
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้า
อรประพันธ์ราไพ (ขวา)

ในการวางแผนสร้างพระราชอุทยานสวนสุนันทานั้น พระองค์ได้ทรงกำหนดรายละเอียดในการก่อสร้างไว้ทุกขั้นตอน และรัดกุม นับตั้งแต่การเลือกหาพันธุ์ไม้ที่จะนำมาปลูก รวมทั้งรูปแบบของตำหนักและพระมหาลาสาท เพื่อให้ได้บรรยากาศของกลิ่นอายธรรมชาติความเป็นชนบทแบบ “บ้านนอกในวัง” ตามที่ได้ทอดพระเนตรมาจากพระราชวังเบรินสตอฟ ของพระเจ้ากรุงเดนมาร์ก นั่นก็คือรูปแบบของสถาปัตยกรรมเป็นแบบเรือนมะนิลา หลังคาทรงจั่วผสมปั้นหยา เพดานสูง ช่องลมทุกบานสลักลวดลายฉลุข้างดงามวิจิตร บริเวณระเบียงแนวยาวตลอดเป็นบานช่องลมเปิดปิดได้

แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า เมื่อบรรดาพระมหาลาสาทราชมณเฑียรและหมู่พระตำหนักต่าง ๆ ที่ทรงวางแผนการก่อสร้างไว้ นั้นได้เริ่มลงมือก่อสร้างฐาน ก็ทรงมาด่วนเสด็จสวรรคตเสียก่อนในวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ จึงเป็นอันว่าสวนสุนันทาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น มีสภาพเป็นพระราชอุทยานสวนป่าที่อุดมสมบูรณ์สวยงาม ปกคลุมด้วยกลิ่นอายธรรมชาติของพันธุ์ไม้นานาชนิด อีกทั้งยังส่งกลิ่นหอมตลอดบอวลของไม้ดอกนานาพันธุ์ ดอกกลิ่นหอมซึ่งเป็นที่โปรดของสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทาฯ รวมถึงดอกแก้วจุลจอมซึ่งทรงนำมาจากเกาะชวา ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นดอกไม้สัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างองค์พระที่นั่ง พระตำหนัก และตำหนักต่าง ๆ ที่ยังคงคาอยู่รวม ๓๒ ตำหนัก บนเนื้อที่ ๑๒๒ ไร่ในพระราชอุทยานสวนสุนันทาตามพระราชประสงค์ของสมเด็จพระบรมราชชนก และได้ทยอยสร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๔๖๒ รวมระยะเวลาก่อสร้าง ๘ ปี หลังจากนั้น ได้มีการสร้างเพิ่มเติมอีกบางส่วน เช่น ในปี พ.ศ. ๒๔๖๕ สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระตำหนักใหญ่เป็นอาคารสูงสามชั้นแทนพระตำหนักเดิมที่ทรงปรนเปรอร้อน อากาศไม่ถ่ายเท และนอกจากนี้ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ให้พระที่นั่งนงคราญสโมสรซึ่งแล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ เป็นท้องพระโรงส่วนกลางในการประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ ของพระบรมวงศานุวงศ์ที่ประทับในสวนสุนันทา ซึ่งเป็นทั้งเขตพระราชฐานฝ่ายในและพระราชอุทยานสวนป่าตามแบบอย่างพระราชวังเบรินสตอฟในประเทศเดนมาร์ก

อาณาเขตพระราชฐานสวนสุนันทา

- ทิศเหนือ จดถนนช่างฮี (ปัจจุบันเรียกว่า ถนนราชวิถี)
- ทิศใต้ จดถนนใบพร (ปัจจุบันเรียกว่า ถนนอุทงนอก)
- ทิศตะวันออก จดถนนดวงดาว (ปัจจุบันเรียกว่า ถนนนครราชสีมา)
- ทิศตะวันตก จดถนนสามเสน

▶ สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

พระตำหนักและตำหนักต่าง ๆ ภายในเขตพระราชฐานสวนสุนันทาในปัจจุบันยังคงเหลือเพียง ๑๑ ตำหนัก อยู่ในส่วนของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทารวม ๗ ตำหนัก ประกอบด้วย

๑. ตำหนักพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา
๒. ตำหนักสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอุทงเขตขัตติยนารี
๓. ตำหนักพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุฑารัตนราชกุมารี
๔. ตำหนักพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิศมัยพิมลศัตย์
๕. ตำหนักพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพนิภา
๖. ตำหนักพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศศิวิมลประไพ
๗. เรือนเจ้าจอมเอื้อนและเจ้าจอมแถมในรัชกาลที่ ๕

นอกจากนี้ยังมีอีก ๔ ตำหนัก อยู่ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตรวม ๒ ตำหนัก ได้แก่ พระตำหนักสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า และตำหนักพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอัมรินทร์ประชา และพระองค์เจ้าทิพลาภังการ ส่วนอีก ๒ ตำหนักอยู่ในเขตกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ได้แก่ พระตำหนักสมเด็จพระนางเจ้าสุกุมลมารศรี พระอัครราชเทวี และพระที่นั่งนงคราญสโมสร

เมื่อองค์พระที่นั่ง พระตำหนัก และตำหนักต่าง ๆ ได้ทยอยสร้างแล้วเสร็จใหม่ๆ ยังไม่มีเจ้านายเสด็จมาประทับ เพราะส่วนใหญ่ยังพอพระทัยประทับที่พระราชวังดุสิต จนกระทั่งในราวปี พ.ศ. ๒๔๖๐ เริ่มมีเจ้านายเสด็จมาประทับใน

► ตำนานพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏฯ และสมเด็จพระเจ้าฟ้านิภาภานภดลฯ (ตำหนักแฝด)

สวนสุนันทากันบ้างแล้ว จากการสำรวจจำนวนเจ้านายฝ่ายใน และเจ้าจอมในรัชกาลที่ ๕ ตามที่ปรากฏในแผนผังสวนสุนันทาฉบับสำนักพระราชวังและเอกสารอื่นประกอบ ปรากฏว่าเจ้านายฝ่ายในที่ประทับในสวนสุนันทาพร้อมพระตำหนักและตำหนักส่วนพระองค์มีจำนวน ๒๓ พระองค์ ส่วนบรรดาเจ้าจอมมีจำนวน ๑๓ ท่าน นอกเหนือจากนั้นเป็นพระญาติที่เสด็จมาประทับและพำนักเป็นครั้งคราว รวมประชากรทั้งสิ้นมีจำนวน ๑๐,๐๐๐ คนเศษ

รายพระนามองค์เจ้าของพระตำหนักและตำหนักต่างๆ ในสวนสุนันทา

๑. สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า (ภายหลังเสด็จฯ ไปประทับ ณ วังสระปทุม)
๒. สมเด็จพระนางเจ้าสุชมลมารศรี พระอัครราชเทวีในรัชกาลที่ ๕ (เสด็จฯ ไปประทับ ณ วังบางขุนพรหม)
๓. พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา
๔. พระราชชายา เจ้าดารารัศมี
๕. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร (เสด็จไปประทับ ณ วังบางขุนพรหม)
๖. สมเด็จพระราชปิตุจฉา เจ้าฟ้ากรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร
๗. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกาญญา

๘. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอุทองเขตขัตติยนารี
๙. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงทิพยรัตนกิริฎกุลินี
๑๐. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวาปีปทุมบากร
๑๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุฑาธรรตราชกุมารี
๑๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพยนิภา
๑๓. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรประพันธ์รำไพ
๑๔. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประภาพรรณพิไล
๑๕. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเยาวภาพงษ์สนิท
๑๖. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอดิศจัยสุริยาภา
๑๗. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเทมวดี
๑๘. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอภันตรีประชา
๑๙. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศศิพงษ์ประไพ
๒๐. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุวภักตร์วิไลยพรรณ
๒๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิศมัยพิมลสถิตย์
๒๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทิพยาลังการ
๒๓. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรลักษณาวดี

รายนามเจ้าจอมและเจ้าจอมมารดาในรัชกาลที่ ๕ ที่เคยพำนักในสวนสุนันทา

๑. เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ (เจ้าคุณจอมมารดาแพ ในรัชกาลที่ ๕)

๒. เจ้าจอมมารดาแล ในรัชกาลที่ ๕
๓. เจ้าจอมมารดาเหม ในรัชกาลที่ ๕
๔. เจ้าจอมมารดาอ่อน ในรัชกาลที่ ๕
๕. เจ้าจอม ม.ร.ว. สดับ ในรัชกาลที่ ๕
๖. เจ้าจอม ม.ร.ว. เจียด ในรัชกาลที่ ๕
๗. เจ้าจอมเอิบ ในรัชกาลที่ ๕
๘. เจ้าจอมอาบ ในรัชกาลที่ ๕
๙. เจ้าจอมเอื้อน ในรัชกาลที่ ๕
๑๐. เจ้าจอมเอี่ยม ในรัชกาลที่ ๕
๑๑. เจ้าจอมแก้ว ในรัชกาลที่ ๕
๑๒. เจ้าจอมแถม ในรัชกาลที่ ๕
๑๓. เจ้าจอมแส ในรัชกาลที่ ๕

▶ เรือนเจ้าจอมเอื้อน ในรัชกาลที่ ๕

จวบจนกระทั่งภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ บรรดาเจ้านายและเจ้าจอมต่างทรงเกรงว่าชีวิตจะไม่ปลอดภัย และที่สำคัญ สวนสุนันทาตั้งอยู่ใกล้กับพระที่นั่งอนันตสมาคม ซึ่งเป็นกองบัญชาการของคณะราษฎร ดังนั้นจึงต่างทยอยเสด็จไปประทับและพำนักที่สวนนอก ย่านถนนสามเสน ถนนราชวิถี ถนนพิชัย และถนนสุขุขทัย ซึ่งเป็นที่ดินพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บ้างก็เสด็จไปประทับที่วังของพระญาติ หรือเสด็จต่างประเทศ ยุคสมัยนั้นจึงเรียกขานกันว่า “วังแตก” หรือ “ยุคพิฆาตเจ้า” วังเจ้านายที่ได้รับผลกระทบ เช่น วังบางขุนพรหม วังวรดิศ วังสวนสุนันทา วังปทุมวัน และวังบ้านดอกไม้ เป็นต้น

ดังนั้น เขตพระราชฐานสวนสุนันทาในยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงมีสภาพเป็น “วังร้าง” อยู่หลายปี จวบจนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๘๐ สวนสุนันทาจึงถูกแปรสภาพจากพระราชสำนักฝ่ายในมาเป็นสถานศึกษาของกุลสตรี ตามมติของคณะรัฐมนตรีและคณะผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน โดยมอบให้กระทรวงธรรมการเป็นผู้กำกับดูแล ส่วนกรรมสิทธิ์ในสถานที่ยังคงเป็นของพระมหากษัตริย์ โดยมีเงื่อนไขว่า เนื่องจากอาณาบริเวณกว้างใหญ่เกินไปยากต่อการดูแล ให้กันพื้นที่บางส่วนออกไป เช่น พระที่นั่งนงคราญสโมสร และพระตำหนักสมเด็จพระนางเจ้าสุภุมลามาตริ พระอัครราชเทวีในรัชกาลที่ ๕

ปัจจุบันโบราณสถานทั้ง ๒ แห่งนี้เป็นของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ส่วนตำหนักสมเด็จพระราชปิตุจฉา เจ้าฟ้ากรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร พระตำหนักสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ตำหนักพระองค์เจ้าอภินิหารประชา ตำหนักพระราชชายา เรือนเจ้าจอมก๊กอ และบริเวณใกล้เคียง พื้นที่ทั้งหมดนี้ต่อมาทางโรงเรียนการเรือนพระนครซึ่งปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ได้ย้ายมาขอใช้เป็นสถานศึกษา ส่วนบริเวณที่เหลือทั้งหมดซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่มอบให้เป็นเขตสถานศึกษาของสวนสุนันทา ได้มีการจัดตั้งเป็นโรงเรียนกุลสตรีตั้งชื่อว่า “โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย” เปิดสอนทั้งแผนกสาย

สามัญตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาจนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ฝึกหัดครู และเลขานุการ โดยส่วนหนึ่งรับโอนนักเรียนมัธยมและฝึกหัดครูจากโรงเรียนเบญจมราชาลัย สตรีวิทยา เพชรบุรี วิทยาลัยการกรรณ และแผนกเลขานุการจากโรงเรียนสตรีโชติเวช ในระยะแรกได้ใช้ตำหนักใหญ่ของพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏฯ ตำหนักเล็กของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามลีนพธราฯ และเรือนของเจ้าจอม ม.ร.ว.สดับ เป็นสถานที่เรียน ส่วนตำหนักอื่นๆ ที่ว่าง ให้เป็นหอนอนของนักเรียนประจำ เริ่มเปิดทำการสอนเทอมแรกเมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็นต้นมา ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้ยกฐานะเป็นวิทยาลัยครูสวนสุนันทา ในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้ยกฐานะเป็นสถาบันราชภัฏฯ เปิดการเรียนการสอนถึงระดับปริญญาตรี และในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ทราบจนปัจจุบัน ฉะนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ พระราชอุทยานสวนสุนันทาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะมีอายุครบ ๑๐๓ ปี

กิตติพญ์ วิโรจน์ธรรมาวุธ
นักเขียนและนักวิชาการอิสระ

คร่ำหวอดอยู่ในแวดวงหนังสือในฐานะนักเขียนและนักคอลัมน์นิสต์แนวประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม รวมถึงเขียนบทละครคดีรายการโทรทัศน์แนวประวัติศาสตร์ และมีผลงานหนังสือซึ่งเป็นที่รู้จักของนักอ่าน เช่น ชีวิตในวังบางขุนพรหม, ในวังแก้ว, ร้อยเรียงเวียงวัง, เรื่องรัก...รักในวังหลวง, ย้อนรอยราชสกุลวงศ์-วังหน้า วังหลัง, ประเพณีชาววัง, เรื่องเล่าชาววัง, เรื่องราวในสมัยพระพุทธเจ้าหลวง, ชีวิตสาวชาววัง, รักเดียวของทุลกระหม่อมหญิงประชาธิป, ในร่มฉัตร เป็นต้น

คุณค่าของโครงการประกวด โครงการวิทยาศาสตร์ อาชีวศึกษา-เอสโซ่

เป็นเวลายาวนานถึง ๒๐ ปีแล้ว นับแต่ พ.ศ. ๒๕๓๔ ที่เอสโซ่ได้ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ และสมาคมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดประกวดโครงการวิทยาศาสตร์อาชีวศึกษา-เอสโซ่ขึ้น และได้สนับสนุนโครงการนี้อย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมการพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากรที่มีศักยภาพด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะนักเรียนระดับอาชีวศึกษา ให้มีโอกาสคิดริเริ่มสร้างสรรค์ค้นคว้าและวิจัยผลงานด้านวิทยาศาสตร์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน สังคม และการพัฒนาประเทศต่อไป ที่ผ่านมามีโครงการดังกล่าวประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี มีหลายผลงานที่ได้รับรางวัลจากการประกวดในต่างประเทศ

และใน พ.ศ. ๒๕๕๓ นี้ ผลงานที่ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับอาชีวศึกษาตอนปลาย (ปวส.) คือ โครงการวิทยาศาสตร์ “การศึกษาประสิทธิภาพการทำงานของอุปกรณ์กายบริหารพยางเดินแบบปรับนั่งได้” ของวิทยาลัยเทคนิคเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี และชนะเลิศระดับ ปวช. คือ โครงการวิทยาศาสตร์ “ถุงสมุนไพรจัดกลิ่นรองเท้า” ของวิทยาลัยเทคนิคชัยนาท ซึ่งได้นำมาจัดแสดงในงานมหกรรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๕๓ ระหว่างวันที่ ๗-๙ สิงหาคม ซึ่งจัดโดยองค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ ณ ศูนย์นิทรรศการและการประชุมไบเทค บางนา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธีเปิด

และทรงเยี่ยมชมคุณภาพชีวิตโครงการวิทยาศาสตร์ของเอสโซ่อย่างใกล้ชิดด้วยความสนพระทัยยิ่ง

คุณมงคลนิมิตร เอื้อเชิดกุล กรรมการและผู้จัดการฝ่ายกิจกรรมองค์กรและรัฐกิจสัมพันธ์ บริษัท เอสโซ่ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) กล่าวว่า “ผมภูมิใจที่เห็นว่าการส่งเสริมด้านการศึกษาคิดค้นทางวิทยาศาสตร์ที่เราสนับสนุนอย่างจริงจังต่อเนื่องยาวนานร่วม ๒๐ ปี เป็นจุดเริ่มในการสร้างแรงบันดาลใจและเป็นเวทีให้เยาวชนไทยพัฒนาทางความคิด และกล้าริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถนำเวลาว่างมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม โดยกลุ่มอาชีพศึกษาถือเป็นเยาวชนไทยที่มีค่า ประจักษ์คุณนโรดมการเจียรไนให้เปล่งประกายความคิดเพื่อร่วมกันพัฒนาประเทศไทยสืบไปในอนาคต”

คุณอิศรา สุนทรวิภาต ที่ปรึกษากิจกรรมองค์กรและรัฐกิจสัมพันธ์ บริษัท เอสโซ่ฯ กล่าวว่า “ปัจจุบันโครงการวิทยาศาสตร์อาชีพศึกษา-เอสโซ่ ได้จัดประกวดมาแล้ว ๑๙ ครั้ง ซึ่งเวทีประกวดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ผู้สอนใช้กระบวนการสอน ที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนได้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และกล้าตัดสินใจในการลงมือปฏิบัติงาน สามารถวิจัยงานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ด้วยตนเอง อีกทั้งให้ผู้สอนสามารถใช้เทคนิควิธีการสอน การเลือกใช้สื่อ และกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ระหว่างกันอย่างกว้างขวาง และวัตถุประสงค์ประการสุดท้าย เพื่อให้ผู้สอนสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนได้นำความรู้ ความคิด และประสบการณ์ที่มีอยู่ ไปสร้างสรรค์ผลงานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันและสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศ โดยมีเป้าหมายคือ การร่วมจัดประกวดโครงการวิทยาศาสตร์ ระดับ ปวช. และระดับ ปวส. ในระดับภาค ๕ ภาค มีสถานศึกษาส่งโครงการเข้าร่วมประกวดรวมทั้ง ๒ ระดับไม่น้อยกว่า ๓๕๐ โครงการ และการร่วมประกวดโครงการวิทยาศาสตร์ในระดับประเทศ และจัดแสดงนิทรรศการแสดงผลงาน ซึ่งโครงการวิทยาศาสตร์แบ่งได้ ๔ ประเภท คือ ๑. โครงการประเภทการทดลอง ๒. โครงการประเภทสำรวจ ๓. โครงการทฤษฎี ๔. โครงการประเภททฤษฎี นับเป็นอีกหนึ่งความภูมิใจของเอสโซ่ฯ ที่ได้ร่วมสร้างความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และโอกาสทางการศึกษาของเยาวชนไทยให้เติบโตอย่างยั่งยืน”

เปิดใจทีมชนะเลิศ

ผู้ชนะเลิศโครงการวิทยาศาสตร์ ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ตัวแทนอาจารย์ที่ปรึกษาและนักเรียนผู้เข้าแข่งขันทั้งระดับ ปวส. และ ปวช. ได้ร่วมกันเปิดใจดังนี้

โครงการ “การศึกษาประสิทธิภาพการทำงานของอุปกรณ์การบริหารพุงเดินแบบปรับนั่งได้” วิทยาลัยเทคนิคเดชอุดม อาจารย์สุรียา สามแก้ว ในวัย ๓๓ ปี ผู้เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงของการจัดทำโครงการได้กล่าวถึงที่มาของโครงการนี้ว่า ตนเองเป็นหัวหน้างานวิจัยพัฒนานวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์ประจำแผนกช่างอิเล็กทรอนิกส์ มีส่วนโดยตรงในการจัดประกวดโครงการในทุกๆ ปี ซึ่งนักศึกษาก่อนที่จะสำเร็จการศึกษาระดับ ปวช. คือ ปวช.ปี ๓ และระดับ ปวส. คือ ปวส.ปี ๒ จะต้องนำผลงานมาบูรณาการเป็นโครงการเพื่อจบการศึกษา วิทยาลัยจึงจัดเวทีการประกวดโครงการให้ทุกระดับชั้น ซึ่งวันจัดงานและประกาศผลคือวันสถาปนาวิทยาลัย วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ของทุกปี

อาจารย์สุรียา ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาของนายชาติริ ได้เผยถึงที่มาของโครงการที่ได้รับรางวัลชนะเลิศนี้ว่า “พอดีชาติริไปเจอ Walker ๔ ขา ที่อยู่ในโรงพยาบาล เห็นปัญหาว่าผู้ป่วยที่ใช้อุปกรณ์นี้พุงเดินแล้วก็ต้องหาที่นั่ง เลยมาปรึกษามผมว่า Walker อลูมิเนียมมีเยอะ แต่ก็แค่พุงเดิน และต้องมีผู้ดูแลหาที่นั่ง เขาไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ๑๐๐% จะทำอย่างไรที่จะให้ผู้ป่วยช่วยเหลือและดูแลตัวเองได้ ผมจึงร่วมกับลูกศิษย์คือนายชาติริตลอดจนเพื่อนๆ และรุ่นพี่ของเขา ช่วยกันคิดค้น

2010 Esso-Vocational Science

Esso, in cooperation with the Ministry of Education and the Science Society of Thailand under the Royal Patronage of His Majesty the King, initiated the Esso-Vocational Science Contest Program in 1991.

This year the winner of the high vocational level is a group of students from Detudom Technical College who invented a physical therapy equipment that can be adjusted to be a chair. The winner of the vocational level is a group of students from Chainat Technical College whose project is herbal bags for household use.

ออกมา ใช้เวลาไม่นาน เริ่มจากร่างแบบ ออกแบบซื้ออุปกรณ์ คือ Walker นำมาปรับ มาออกแบบระบบปรับลือก เริ่มทำตั้งแต่ปี ๕๒ อุปกรณ์ในรุ่นแรกๆ ยังหนักอยู่ เราจึงแก้ไขในรุ่นที่ ๒ ให้ผู้ใช้ คือ คนชรา สามารถทำกิจกรรมออกกำลังกายไปได้ในตัว เลยใส่ตัวออกกำลังกายแขนและขา และในรุ่นที่ ๓ ก็ออกแบบโดยคำนึงถึงผู้ป่วยทั่วไปและผู้ที่ไม่ได้รับบริการผ่าตัด สามารถทำกายภาพบำบัดได้อีกด้วย

“อุปกรณ์ที่ส่งประกวดเป็นรุ่นที่ ๔ นั้น เราได้นำไปทดสอบเพื่อขอคำแนะนำจากคณะแพทย์และนักกายภาพบำบัดที่โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี แล้วนำมาพัฒนาและแก้ไขข้อบกพร่อง โดยรุ่นที่ ๔ ใส่ล้อรถเข้าไปทั้งสี่ล้อและติดเบรกดด้วย ยางด้านล่างสามารถยึดไม่ให้ลื่นไถลได้ สามารถปรับให้ค่อยๆ เลื่อนเคลื่อนที่ไปได้ จึงเป็นรุ่นที่หมอและนักกายภาพบำบัดยอมรับว่าใช้งานได้จริงและมีความปลอดภัย ตอนนี้องค์กรวิทยาลัยได้จดสิทธิบัตรสิ่งประดิษฐ์นี้ไว้แล้ว”

สำหรับประวัติของอาจารย์คนเก่ง อาจารย์สุรียา สามแก้ว สำเร็จการศึกษาจากคณะวิศวกรรมศาสตร์ สาขา อิเล็กทรอนิกส์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ภายหลังสำเร็จการศึกษา อาจารย์ได้ทำงานในองค์กรเอกชนประมาณ ๔-๕ ปี ก่อนจะกลับบ้านเกิดที่จังหวัดอุบลฯ มาเป็นอาจารย์ที่วิทยาลัยเดชอุดม นับถึงปีนี้ก็เป็นเวลากว่า ๔ ปีแล้ว

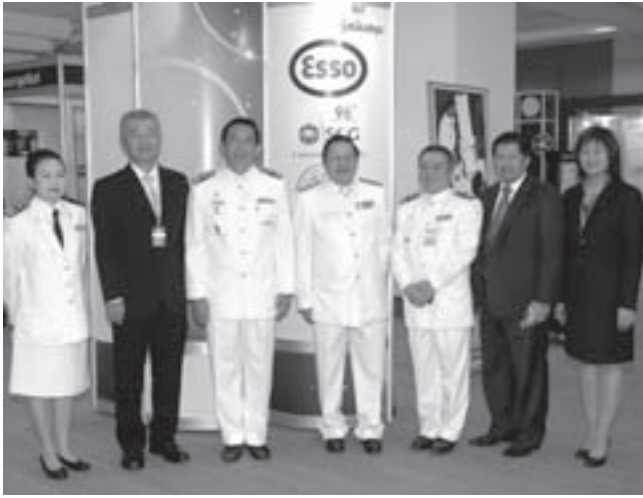
โครงการวิทยาศาสตร์อาชีวศึกษานี้ มีส่วนสนับสนุนให้เยาวชนไทยนำพลังความคิด พลังสมอง พลังกาย และพลังใจ มาเป็นพลังสร้างสรรค์ ประเทศชาติก็จะมีโอกาสพัฒนาก้าวหน้า เพราะเยาวชนไทยเรามีคุณภาพและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

เฉกเช่นสมองและกำลังสำคัญที่ทำให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จคือ นายชาติรี ดิงสะ อายุ ๒๐ ปี ปัจจุบันอยู่ในชั้น ปวส. ปี ๒ เขาเป็นประธานชมรมสิ่งประดิษฐ์รุ่นใหม่รุ่นที่ ๓ ของวิทยาลัย ชาติรีเป็นลูกชานชาขนานแท้ พ่อและแม่ของเขาทำนา อาบเหงื่อต่างน้ำ หลังสู้ฟ้าหน้าสู้ดินในแปลงนา ๖ ไร่ ที่เขาและพ่อแม่ภูมิใจ โดยส่วนตัวชาติรีไม่มีทุนทรัพย์มากพอที่จะมาใช้จ่าย เพื่อให้เขาได้ศึกษาในระดับสูงขึ้นไปอีก ทุกวันนี้เขาจึงสำนึกในพระคุณของสถาบันศึกษาที่ได้กรุณาให้ทุนเล่าเรียนฟรี ทำให้เขามีโอกาสต่อดวงความรู้และประสบการณ์ที่ดีจากอาจารย์แต่ละท่าน และได้ค้นพบความถนัดของตนเอง เขาพยายามเรียนรู้และเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำโครงการสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ จนอาจารย์เห็นความตั้งใจจึงชวนเข้าชมรมสิ่งประดิษฐ์คนรุ่นใหม่ ชาติรีเป็นเด็กเรียนดี ได้เกรดเฉลี่ย ๓.๘ เป็นเด็กใฝ่รู้และความประพฤติดี ในปีนี้ ชาติรีได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ ๑ ระดับประเทศถึง ๒ รางวัลด้วยกัน คือ จากการคิดค้นสิ่งประดิษฐ์เครื่องอุบข้าวเหนียว ได้รับรางวัลอันดับ ๑ ในรายการถนนเทคโนโลยีฯ ทางสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ทีวี (ช่อง ๙ อสมท.) และจากสิ่งประดิษฐ์ “อุปกรณ์กายบริหารพุงเดินแบบปรับนั่งได้” รางวัลชนะเลิศระดับ ปวส. จากการจัดประกวดโครงการวิทยาศาสตร์ของเอสโซ่ นอกจากนี้ นายชาติรียังได้รับพระราชทานรางวัลเยาวชนดีเด่นสาขาสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๓ จากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายนที่ผ่านมา

ชาติรีมีความมุ่งมั่นที่จะเรียนจนสำเร็จชั้นอุดมศึกษา และกลับมาเป็นครูสอนในสถาบันแห่งนี้หรือในสถานศึกษาในบ้านเกิดของเขาที่อุบลราชธานี เพื่อให้เยาวชนในชุมชนได้มีความรู้ สามารถช่วยพัฒนาบ้านเกิดและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของชาวบ้านที่นี่

มาถึงโครงการวิทยาศาสตร์ “ถุงสมุนไพรจัดกลิ่นรองเท้า” วิทยาลัยเทคนิคชัยนาท อาจารย์ณิชา วัคมี ผู้สานฝันของกลุ่มเยาวชนเจ้าของรางวัลชนะเลิศอันดับ ๑ ในระดับ ปวช. ได้กรุณาเล่าถึงที่มาของโครงการนี้ว่า “ส่งผลงานเข้าประกวดโครงการวิทยาศาสตร์ของเอสโซ่ นี่มาเป็นเวลาต่อเนื่องเข้าปีที่ ๑๔ ในปีนี้แล้วค่ะ โครงการถุงสมุนไพรจัดกลิ่นรองเท้าเป็นโครงการที่เด็กๆ ช่วยกันคิดขึ้นมา เนื่องจากเมื่อเด็ก ๆ เข้ามาเรียนในวิทยาลัย บางห้องต้องถอดรองเท้า ทำให้เกิดกลิ่นที่ไม่พึงปรารถนา เด็ก ๆ ก็ช่วยกันคิดช่วยกันพัฒนาที่ดับกลิ่นรองเท้า จากเดิมเป็นกล่อง เปลี่ยนเป็นตุ้ แรกๆ แค่ดับกลิ่น ต่อมาก็คิดว่าน่าจะมิกกลิ่นหอมด้วย โชคดีที่จังหวัดชัยนาทเป็นแหล่งสมุนไพรหาง่าย เราก็ใช้สมุนไพรพื้นบ้านหาง่ายในท้องถิ่นทั่วไปมาใช้ อย่างใบมะกรูด ผลมะกรูด ก็ศึกษาจากสมุนไพร ๑๐ ชนิด นำมาทดลองและเลือกสมุนไพรเพียง ๕ ชนิด มารวมกันกลายเป็นสมุนไพรในถุง”

นอกจากนี้ อาจารย์ณิชาภักกล่าวเสริมว่า ชัยนาทเป็นแหล่งสมุนไพรไทยต่างๆ สถาบันเราจึงมีโครงการวิทยาศาสตร์

ต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการนำสมุนไพรมานำมาใช้หลายโครงการ “ต้องขอบคุณท่านผู้อำนวยการวิทยาลัยที่สนับสนุนและให้โอกาสอย่างเต็มที่มาโดยตลอด” อาจารย์นิชยา กล่าวเสริม

“โครงการวิทยาศาสตร์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของวิชา วิทยาศาสตร์พื้นฐาน มีสอนเรื่องการทำงานโครงการวิทยาศาสตร์ เราในฐานะอาจารย์ก็จะเริ่มเล็งเด็กตั้งแต่เขาเข้าศึกษาในระดับ ปวช. ปี ๑ แล้วว่า ใครมีแวว พอขึ้น ปวช. ปี ๒ ก็ดึงตัวมาก็ให้มาช่วยทำโครงการ หรือบางทีก็ต่อยอดโครงการจากรุ่นพี่ โครงการอะไรที่ยังทำครั้ง ๆ กลาง ๆ ก็เอามารวมให้เด็ก ๆ ทำต่อ ของเราได้ชนะเลิศที่ ๑ ของภาคกลาง เมื่อแข่งระดับ ประเทศ ๕ ภาค ก็แข่งกันประมาณ ๒๐ โครงการ

อาจารย์นิชยา กล่าวว่า ลูกสมุนไพรมานำจัดกลิ่นรองเท้า สามารถนำมาใช้งานได้จริง เป็นการประยุกต์ใช้สมุนไพรมานำมาใช้ในห้องเรียน และตนจะสนับสนุนผลักดันเด็ก ๆ ของวิทยาลัย ส่งผลงานเข้าประกวดในเวทีที่เอสโซ่ จัดทุกปีตลอดไป แม้ตนจะเกษียณไปแล้ว ก็ยินดีเป็นที่ปรึกษาให้เด็ก ๆ ที่นี้เสมอ อาจารย์รักวิทยาลัยเทคนิคชัยนาทนี้มาก ที่นี้เป็นที่ทำงานที่แรก และที่เดียวมากกว่า ๒๖ ปีแล้ว ภายหลังจากที่ตนสำเร็จการศึกษา จากวิทยาลัยครูสวนสุนันทา เอกทางด้านวิทยาศาสตร์ ปัจจุบัน อาจารย์นิชยาดำรงตำแหน่งครูชำนาญการพิเศษ คศ.๓ (หรือเทียบระดับที่ ๘)

มาถึงความในใจของทีมเยาวชนคณะผู้จัดทำโครงการ ลูกสมุนไพรมานำจัดกลิ่นรองเท้า หนึ่งในนั้นคือ นายเมธาวัฒน์ โส๊ะอาด อายุ ๑๘ ปี นักเรียนอาชีวะ ปวช. ปี ๓ สาขา อิเล็กทรอนิกส์ วิทยาลัยเทคนิคชัยนาท กล่าวว่า “บังเอิญผม มีคุณตาซึ่งเป็นคนสมัยก่อน ท่านใช้มะกรูดดับกลิ่นต่าง ๆ ก็เลย เสนอไอเดียมะกรูดไปด้วย รวม ๆ ก็จะมีการเสนอสมุนไพรร่วม ๑๐ ชนิดเข้ามาทดลอง” เมธาวัฒน์ได้เล่าให้ฟังว่า ตนและทีมงาน ใช้เวลาหลังเลิกเรียนและเวลาว่างหรือวันหยุดเสาร์อาทิตย์ไปรวมกัน ที่ชั้นบนสุดของอาคารห้องสมุด ซึ่งใช้เป็นห้องทดลองและค้นคว้า โครงการสมุนไพรมานำต่าง ๆ ที่นำมาทดลองก็เป็นสมุนไพรมานำที่เอามา จากบ้านนักเรียน ไม่ได้ซื้อเลย โดยมีอาจารย์นิชยาและคณะ

อาจารย์ร่วมกันให้คำปรึกษา รวมทั้งสนับสนุนการจัดหาอุปกรณ์ ต่าง ๆ เช่น ตู้อบลมร้อนที่ใช้อบสมุนไพรมานำ เป็นต้น

นอกจากนี้ เมธาวัฒน์ยังกล่าวว่า “ผมดีใจมากครับ ถือเป็นงานชิ้นแรกที่ระดับชาติครั้งแรกของผม อยากให้มีการ จัดประกวดโครงการอย่างนี้อีกอย่างน้อยปีละ ๒ ครั้ง เพราะลำพัง ผมเองก็ว่าได้นำเวลาว่างมาใช้ประโยชน์ศึกษาค้นคว้าเก็บ ข้อมูล ดีกว่าเอาเวลาไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด เพราะช่วงวัยนี้ เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อครับ การประกวดโครงการวิทยาศาสตร์ ของเอสโซ่ ถือเป็นเวทีที่เปิดโอกาสและส่งเสริมให้เยาวชนไทย ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ครับ อยากให้มีตลอดไปครับ”

เมธาวัฒน์ได้ฝันที่จะเป็นโปรแกรมเมอร์ และก่อนที่ จะไต่บันไดไปสู่ความฝัน วันนี้เมธาวัฒน์และเพื่อนๆ ดีใจกับ รางวัลชนะเลิศจากการประกวดครั้งนี้ และยืนยันว่าก่อนที่เขา จะสำเร็จการศึกษา ปวส. จากสถาบันนี้ เขาและเพื่อนๆ จะผลิตโครงการที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อไปอย่างแน่นอน

โครงการประกวดโครงการวิทยาศาสตร์อาชีวศึกษา- เอสโซ่ จึงมีคุณอนันต์ต่อวงการการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ ของไทยเป็นอย่างมาก เพราะช่วยสร้างโอกาสและอนาคต ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ บ่มเพาะให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มี คุณค่าของประเทศ และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ไปในทาง สร้างสรรค์ จากที่เคยปล่อยเวลาให้เปล่าประโยชน์ก็เพิ่มค่าเป็น นวัตกรรมสร้างสรรค์ คาดว่าโครงการวิทยาศาสตร์อาชีวศึกษา-เอสโซ่ จะดำเนินต่อไปตราบที่เอสโซ่ ยังคงมุ่งมั่นสร้างสรรค์สร้างพลังงาน โลกตลอดไป

นสปรกต วัณย์สุนัน

เป็นศิษย์เก่าจากจรี สิมขุม
สำเร็จการศึกษาจากคณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ ๒๕ ปีก่อน
ขีดเขียนเวียนว่ายในวงการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ปัจจุบัน
ได้ผันตัวเองมาเป็นนักเขียนอิสระ และทำธุรกิจเล็ก ๆ
ตามที่ตนเองใฝ่ฝัน

๒ ทศวรรษ แห่งความสำเร็จ

ของธุรกิจสำรวจและผลิตก๊าซธรรมชาติน้ำพอง

เป็นเวลากว่า ๒๐ ปีที่ศูนย์ผลิตก๊าซธรรมชาติน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ของบริษัท เอ็กซอนโมบิล เอ็กซ์โพลเรชั่น แอนด์ โปรดักชั่น โคราซ อิงค์ ในฐานะผู้ประกอบการรายแรกที่ได้รับสัมปทานการสำรวจและขุดเจาะแหล่งก๊าซธรรมชาติในภาคอีสาน เป็นส่วนหนึ่งซึ่งช่วยสร้างความมั่นคงด้านพลังงาน

ให้แก่ประเทศไทย ด้วยการสนับสนุนการผลิตกระแสไฟฟ้าในภูมิภาค เพื่อพัฒนาให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม และประหยัดเงินตราของประเทศด้วยการลดการนำเข้าน้ำมันเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า

คุณยงยศ หาญสุวณิช รองประธาน บริษัท เอ็กซอน-โมบิล เอ็กซ์โพลเรชั่นฯ กล่าวถึงความสำเร็จที่ผ่านมาว่า เกิดจากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นการให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติงานอย่างปลอดภัย บุคลากรที่เชี่ยวชาญและพันธมิตรทางธุรกิจที่แข็งแกร่ง รวมถึงความมุ่งมั่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการเป็นองค์กรพลเมืองดีของสังคม ตามรอยทางของบริษัทแม่ เอ็กซอน-โมบิล สหรัฐอเมริกา

“ศูนย์ผลิตก๊าซธรรมชาติน้ำพอง เริ่มดำเนินการผลิตมาตั้งแต่วันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ถึงวันนี้ เป็นเวลา ๒๐ ปีเต็ม ที่เราทำงานโดยไม่มีอุบัติเหตุที่ทำให้สูญเสียเวลาทำงาน อันนี้เป็นสิ่งที่เราทุกคนภูมิใจที่สุด”

ความสำเร็จในเรื่องนี้ คุณยงยศกล่าวว่ามาจากการให้ความสำคัญกับความปลอดภัยเป็นอันดับแรก “เราหมั่นตรวจสอบดูแลอุปกรณ์ต่างๆ ให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ มีการฝึกอบรมบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญ และสร้างจิตสำนึกของความปลอดภัยอยู่เสมอไม่ว่าในเวลาหรือนอกเวลาปฏิบัติงาน”

ปัจจุบัน บริษัทมีพนักงาน ๑๗ คน และทั้งหมดเป็นคนไทย บริษัท เอสโซ่ เอ็กซ์โพลเรชั่น แอนด์ โปรดักชั่น อิงค์ (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น บริษัท เอ็กซอนโมบิล เอ็กซ์โพลเรชั่น แอนด์ โปรดักชั่น อิงค์ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔) ได้รับสัมปทานจากกระทรวงพลังงานในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ เริ่มดำเนินงานสำรวจและขุดเจาะช่วงแรกในพื้นที่หลายจังหวัดในบริเวณแหล่งที่ราบสูงโคราช เช่น ชัยภูมิ กาฬสินธุ์ อุดรธานี ขอนแก่น ด้วยเงินลงทุนขณะนั้นกว่า ๒ พันล้านบาท มีการสำรวจขุดเจาะแหล่งก๊าซธรรมชาติถึง ๒๑ หลุม แต่ที่สามารถนำขึ้นมาผลิตในเชิงพาณิชย์เป็นผลสำเร็จ คือที่หลุมขุดเจาะน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

Two Decades of Nam Phong Gas Processing Plant

Nam Phong Gas Processing Plant has achieved its 2-decade milestone of safe operations with no Loss-Time-Incident (LTI) in supplying natural gas for electrical power generation for households and the industrial sector in the North East region. Yongyot Harnsuvanich, vice president, ExxonMobil Exploration and Production Khorat Inc. (EKEMPI), said that the success has been accounted for by safety as priority at work, human resource expertise, strategic alliances with business partners and ExxonMobil's commitment in citizenship.

To name just a few for CSR programs, EKEMPI initiated "Esso-Namphong educational funds" to generate hundreds of scholarships to local needy students each year. The company also supported the Namphong district hospital to purchase medical equipment for better health care. Above all, the company has taken its pride as a good corporate citizen, being a part of Thailand's energy security and the national development.

“เราจัดส่งก๊าซธรรมชาติที่ผลิตได้ให้แก่ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) เพื่อส่งต่อให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้าที่โรงไฟฟ้าน้ำพอง ซึ่งอยู่ห่างจากศูนย์ผลิตก๊าซฯ ของเราเพียง ๓ กิโลเมตร และมีกำลังการผลิตอยู่ที่ ๗๒๐ เมกะวัตต์”

โรงไฟฟ้าน้ำพอง เป็นโรงไฟฟ้าโรงเดียวในเขตอีสานตอนบน ที่ผลิตกระแสไฟฟ้าให้กับชุมชนและโรงงานอุตสาหกรรมในภาคอีสาน แม้จะไม่เพียงพอ แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งจากแหล่งผลิตพลังงานภายในประเทศ ซึ่งช่วยลดการนำเข้าพลังงานจากต่างประเทศได้มาก

แน่นอนว่าพันธมิตรที่แข็งแกร่ง และมีการประสานความร่วมมือกันเป็นอย่างดี ทำให้การดำเนินธุรกิจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและราบรื่น

“บริษัท ปตท. สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) หรือ ปตท.สผ. เป็นบริษัทปิโตรเลียมระดับชาติที่มีส่วนในสัมปทานน้ำพองอยู่ ๒๐% ส่วน กฟผ. เป็นลูกค้าที่ดีช่วยกันแก้ไขปัญหาและข้อขัดข้องต่างๆ ตลอดเวลา ๒๐ ปี เราไม่เคยต้องหยุดส่งก๊าซกะทันหัน (unplanned shutdown) ซึ่งอาจทำให้โรงไฟฟ้าต้องหยุดการผลิตและทำให้ไฟฟ้าดับ และมีผลกระทบต่อโรงงานอุตสาหกรรมและชุมชน นับเป็นสถิติการประกอบการที่ดีเยี่ยม”

ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม บริษัท เอ็กซอนโมบิล เอ็กซ์โพลเรชั่นฯ มีนโยบายเดียวกับเอ็กซอนโมบิลทั่วโลก ที่มุ่ง

เป็นองค์กรพลเมืองดี และเป็นมิตรกับชุมชน “ทุกๆ ๒ ปี เราจะทำการสำรวจความคิดเห็นของชุมชน ที่มีต่อการดำเนินงานของเราในการผลิตก๊าซธรรมชาติ เพื่อนำมาทำแผนโครงการชุมชนสัมพันธ์ ซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับ ๔ ประเด็นหลัก คือ การศึกษา สุขภาพอนามัย สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ประเพณี”

กองทุนการศึกษาเอสโซ่น้ำพอง จึงถือกำเนิดขึ้นเมื่อ ๒๐ ปีที่แล้ว โดยมีการมอบทุนการศึกษาปีละหลายร้อยทุน ให้เยาวชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงกัน โรงพยาบาลน้ำพอง ได้รับเงินสนับสนุนจากบริษัทฯ ในการจัดซื้อเครื่องมือแพทย์เพื่อดูแลสุขภาพของชุมชน มีการส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมถึงการอนุรักษ์ป่าไม้เพื่อรักษาคุณภาพของน้ำ อากาศ และดิน ซึ่งเป็นหัวใจของภาคเกษตรกรรม ผ่านทางองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ใกล้เคียง ส่วนการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี เช่น งานบุญของวัดต่างๆ ประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งเป็นความเชื่อหรือพิธีกรรมที่เป็นมรดกตกทอดมายาวนานของผู้คนในท้องถิ่น ต่างได้รับการจรรโลงเพื่อสืบสานไว้ให้คนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่อง

“แม้ก๊าซธรรมชาติจะเป็นพลังงานสะอาดที่สุดเมื่อเทียบกับน้ำมันหรือถ่านหิน แต่เราก็ยังต้องสร้างความมั่นใจให้ชุมชนว่าการดำเนินงานของเอ็กซอนโมบิล จะไม่ก่อให้เกิดมลภาวะ เราเป็นเพื่อนบ้านที่ดี ให้การสนับสนุนชุมชน อยากรอยู่ร่วมกับชุมชนอย่างสมานฉันท์และมีความสุข”

"ความสำเร็จที่ผ่านมามีเกิดจากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นการให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติงานอย่างปลอดภัย บุคลากรที่เชี่ยวชาญและพันธมิตรทางธุรกิจที่แข็งแกร่ง รวมถึงความมุ่งมั่นเพื่อให้บริการลูกค้าเป้าหมายในการเป็นองค์กรพลเมืองดีของสังคม ตามรอยทางของบริษัทแม่ เอ็กซอนโมบิล สหรัฐอเมริกา"

อีกส่วนหนึ่งของความภาคภูมิใจในฐานะองค์กรพลเมืองดีของชุมชนและประเทศชาติ คือการมีส่วนร่วมสร้างรายได้คืนกลับสู่ประเทศไทยผ่านค่าภาคหลวง (Royalty) ที่จ่ายให้กับกรมเชื้อเพลิงธรรมชาติ กระทรวงพลังงาน ตามปริมาณก๊าซที่ผลิตได้แต่ละปี เพื่อการพัฒนาประเทศในภาพรวม

"รายได้จากค่าภาคหลวง ส่วนหนึ่งคือ ๒๐% จะจัดสรรคืนสู่ท้องถิ่นโดยรอบพื้นที่การผลิต ในเขตการดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลม่วงหวาน และตำบลน้ำพอง และเทศบาลตำบลกุดน้ำใส ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ประมาณ ๓๓๕ ตารางกิโลเมตร อีก ๑๐% ส่งมอบเพื่อสนับสนุนการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลอื่นๆ ในจังหวัดขอนแก่น อีก ๑๐% สนับสนุนการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่เหลือทั่วประเทศ และอีก ๒๐% ให้กับองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ส่วนที่เหลือ ๔๐% เป็นรายได้แผ่นดินซึ่งรัฐบาลสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศในรูปแบบที่เหมาะสมที่จัดสรรผ่านกระทรวงการคลัง"

ทั้งหมดนี้ คือความภาคภูมิใจที่ได้ร่วมสร้างสรรค์สังคมไทยมานานถึง ๒ ทศวรรษ บริษัท เอ็กซอนโมบิล เอ็กซ์โพลเรชั่นฯ พร้อมจะก้าวต่อไปด้วยพลังแห่งความเชื่อมั่นในการผลิตพลังงานด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ไม่เคยหยุดนิ่ง ความมุ่งมั่นด้านความปลอดภัย การรักษาสีสิ่งแวดล้อม และชุมชนให้น่าอยู่ และเหนืออื่นใดคือเสถียรภาพแห่งพลังงานไทยในทศวรรษหน้า

ภาพโดย : คุณสุรชัย บำใส และคุณคัมภีร์ ติประเสริฐ

ประทีปปรีทรรศน์

เอสโซ่มอบเงินช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมผ่านสภาภาคไทย

นายโรเบิร์ต ไมเคิล คูเปอร์ (ที่ ๓ จากขวา) ประธานกรรมการและกรรมการผู้จัดการ บริษัท เอสโซ่ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) มอบเงินจำนวน ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท ให้แก่หม่อมราชวงศ์ปรีียงค์ศรีวัฒนคุณ (ที่ ๒ จากขวา) ผู้ช่วยเลขาธิการฯ ฝ่ายการจัดหารายได้ และผู้อำนวยการสำนักงานจัดหารายได้ สภาภาคไทย เพื่อนำไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมในประเทศไทย

เงินบริจาคดังกล่าวนี้ จะถูกนำไปช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและครอบครัวที่ประสบอุทกภัย ซึ่งรวมถึงการจัดหาอาหาร เครื่องอุปโภค บริโภค น้ำดื่ม ของใช้ที่จำเป็น เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค อุปกรณ์เพื่อทำความสะอาด วัสดุสำหรับการซ่อมแซมบ้าน บริการด้านสุขอนามัย และอื่นๆ อีกต่อไป

เอสโซ่รับรางวัลองค์กรที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมดีเด่นจากหอการค้าไทย-อเมริกัน

นางจุติธ เบธ เซฟคิน (ซ้าย) อัครราชทูตที่ปรึกษาและอุปทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย มอบรางวัลองค์กรที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมดีเด่น จากหอการค้าไทย-อเมริกัน ให้แก่นายโรเบิร์ต ไมเคิล คูเปอร์ (ขวา) ประธานกรรมการและกรรมการผู้จัดการ บริษัท เอสโซ่ฯ เพื่อยกย่ององค์กรที่มีการดำเนินกิจการที่มีความโปร่งใส ด้วยหลักธรรมาภิบาล และการพัฒนาธุรกิจอย่างยั่งยืน ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมในการทำธุรกิจที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่องค์กรอื่นๆ ในสังคม

เอสโซ่เปิดศูนย์ฝึกอบรมอาชีพสตรีในเขตเทศบาลนครแหลมฉบัง

นายโรเบิร์ต ไมเคิล คูเปอร์ (ที่ ๕ จากขวา) ประธานกรรมการและกรรมการผู้จัดการ บริษัท เอสโซ่ฯ และนายพรชัย ขวัญสกุล (ที่ ๔ จากขวา) ปลัดจังหวัดชลบุรี ร่วมเป็นประธานในพิธีเปิดศูนย์ฝึกอบรมอาชีพสตรีในเขตเทศบาลนครแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี

ศูนย์ฝึกอบรมอาชีพสตรีฯ แห่งนี้ จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาศักยภาพและเพิ่มรายได้ให้กับสตรีในชุมชน พร้อมสนับสนุนการดำเนินงานด้านวิชาชีพ รวมถึงให้คำแนะนำเกี่ยวกับการทำการตลาด การออกแบบบรรจุภัณฑ์ ตลอดจนการหาแหล่งจำหน่ายสินค้าให้แก่ชุมชนอีกด้วย ศูนย์แห่งนี้ดำเนินงานโดยคณะกรรมการซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนชาวบ้าน ๑๐ แห่ง ที่อยู่รอบโรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่ ศรีราชา

เอสโซ่สมทบทุน “กองทุนโรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่” ฉลอง ๑๐๘ ปีโรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

นายเสรีวัฒน์ เจริญทรัพย์ ผู้จัดการอาวุโสประจำโครงการปรับปรุงคุณภาพน้ำมัน โรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่ ศรีราชา มอบเงินสมทบทุน “กองทุนโรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่” จำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท ให้แก่โรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา ในโอกาสครบรอบ ๑๐๘ ปี โดยมีนายแผน วรณเมธี เลขาธิการสภาภาคไทย เป็นผู้รับมอบ กองทุนนี้ก่อตั้งเมื่อปี ๒๕๓๒ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำดอกผลไปใช้จ่ายเป็นค่ายาให้แก่ผู้ป่วยอนาถา การสมทบเงินทุนในครั้งนี้ทำให้กองทุนมียอดเงินต้นทั้งสิ้น ๑,๓๕๖,๓๓๘.๙๒ บาท

บีเอ็มเอสเข้าร่วมโครงการบีเอ็มคุณภาพ ปลอดภัย นำให้บริการ ปีที่ ๓

นายยอดพงศ์ สุตธรรม (ที่ ๒ จากซ้าย) กรรมการและผู้จัดการ ตลาดขายปลีก บริษัท เอสโซ่ฯ เข้าร่วมงานเปิดตัวโครงการ “บีเอ็มคุณภาพ ปลอดภัย นำให้บริการ ปีที่ ๓” ที่จัดโดยกรมธุรกิจพลังงาน กระทรวงพลังงาน เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ ที่ผ่านมา

การประกวดบีเอ็มคุณภาพ ปลอดภัย นำให้บริการ ในครั้งนี้ จะช่วยสร้างแรงจูงใจให้สถานีบริการน้ำมันเอสโซ่ทั่วประเทศปรับปรุงมาตรฐานให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านความปลอดภัย คุณภาพของสินค้าและบริการ และยังช่วยส่งเสริมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนผ่านทางสถานีบริการน้ำมัน อันนับเป็นส่วนหนึ่งในความรับผิดชอบต่อสังคมอีกด้วย

พนักงานเอ็กซอนโมบิลเยี่ยมผู้สูงอายุที่ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ บ้านบางละมุง จ.ชลบุรี

นายพอล เทพเทียน (แถวยืน - ที่ ๒ จากซ้าย) ผู้จัดการเครือข่ายด้านค้าปลีกของบริษัททั่วโลก เอ็กซอนโมบิล คอร์ปอเรชั่น พร้อมด้วยพนักงานศูนย์สนับสนุนการปฏิบัติงานการตลาดขายปลีกภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก บริษัท เอ็กซอนโมบิล จำกัด จำนวนประมาณ ๒๐๐ คน ร่วมทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสร้างรอยยิ้มและช่วยเหลือผู้สูงอายุ ณ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางละมุง จังหวัดชลบุรี พร้อมทั้งมอบของใช้ที่จำเป็นให้กับศูนย์ฯ คิดเป็นมูลค่าประมาณ ๑๕,๐๐๐ บาท โดยกิจกรรมนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการอาสาสมัครของพนักงาน เพื่อมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคม ซึ่งจัดขึ้นในระหว่างการจัดงานเสริมความสามัคคีของพนักงานที่จังหวัดชลบุรี

เอสโซ่สนับสนุนมูลนิธิช้างหัสตินทร์ จ.ประจวบคีรีขันธ์

นายโรเบิร์ต ไมเคิล คูเปอร์ (ที่ ๕ จากซ้าย) ประธานกรรมการและกรรมการผู้จัดการ บริษัท เอสโซ่ฯ มอบเงินสนับสนุนจำนวน ๕๐,๐๐๐ บาท ให้กับนายสมบุญ กอบทองศิริโชค (ที่ ๔ จากขวา) รองประธานกรรมการ มูลนิธิช้างหัสตินทร์ เพื่อสนับสนุนการดูแลและรักษาช้างที่ถูกทอดทิ้ง โดยนายคูเปอร์ได้พาลูกกลุ่มผู้บริหารและพนักงานบริษัท เอสโซ่ฯ และบริษัทในเครือเอ็กซอนโมบิลในประเทศไทยกว่า ๖๐ คน เข้าเยี่ยมชมการดำเนินงานของมูลนิธิช้างหัสตินทร์ และร่วมสนับสนุนในการอนุรักษ์ช้างไทย โดยกิจกรรมนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพนักงานอาสา ในระหว่างการจัดกิจกรรมเสริมความสามัคคีของพนักงาน ณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

โรงเรียนน้ำมันเอสโซ่มอบทุนสนับสนุน การศึกษา

ดร.อดิศักดิ์ แจ้งกมลกุลชัย (ที่ ๔ จากซ้าย) กรรมการและผู้จัดการ ฝ่ายปฏิบัติการกลั่น บริษัท เอสโซ่ฯ มอบทุนสนับสนุนการศึกษา สำหรับนักเรียนในเขตอำเภอศรีราชา จำนวน ๓๒๐ ทุน รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๓๘๐,๒๐๐ บาท ให้แก่นายทรงพล จำปาพันธุ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี ณ โรงเรียนน้ำมันเอสโซ่ ศรีราชา จังหวัดชลบุรี

กองทุนสนับสนุนการศึกษาโรงเรียนน้ำมันเอสโซ่ มีวัตถุประสงค์ที่จะสนับสนุนให้นักเรียนที่มีความประพฤติดีได้มีโอกาสทางการศึกษา ขณะนี้มีเงินต้นทั้งสิ้น ๒.๙ ล้านบาท และได้จัดสรรเงินบริจาคจากพนักงานบริษัทเอสโซ่ฯ มาเป็นทุนสนับสนุนการศึกษาให้กับนักเรียนเป็นปีที่ ๑๑ ต่อเนื่องกัน

การส่งเสริมการศึกษาในวันนี้ คือการสร้างขุมพลังปัญญาให้กับวันพรุ่งนี้

เอสโซ่ ภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมสนับสนุนการศึกษาและการพัฒนา
ชุมชนในประเทศ

การสนับสนุนการศึกษาของเราครอบคลุมทุกระดับตั้งแต่
ประถมศึกษาถึงอุดมศึกษา ตัวอย่างเช่น กองทุนการศึกษา
เอสโซ่ สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ค่ายอนุรักษ
ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งพัฒนาชุมชนโดยนิสิตนักศึกษา
การสนับสนุนการเรียนรู้ภาษาอังกฤษและภาษาต่างประเทศ
อื่นๆ รวมถึงโครงการพัฒนาผู้นำเยาวชนในด้านต่างๆ

เราเชื่อมั่นว่า นักเรียน นิสิต นักศึกษา เป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุด
และเป็นกุญแจสำคัญสู่อนาคต เป้าหมายของเราคือให้พลังทางปัญญา
ที่จำเป็นต่อพวกเขาในวันนี้ เพื่อให้พวกเขาเติบโตเป็นผู้นำที่มีคุณภาพ
สู่วันพรุ่งนี้

esso.co.th

เครื่องหมายการค้าของเอ็กซอนโมบิล

ExxonMobil
มั่งมั่ง สร้างพลังงานโลก™

บริษัท เอสโซ่ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน) ๓๑๙๕/๑๗-๒๙ ถนนพระราม ๔ ตู๊ ปณ. ๑๘๘ กรุงเทพมหานคร โทร. ๐-๒๒๖๒-๔๐๐๐
ความรู้คือประทีป เป็นวารสารราย ๓ เดือน จัดพิมพ์และเผยแพร่เป็นอนินทนาการโดยฝ่ายกิจกรรมองค์กรและรัฐกิจสัมพันธ์ บริษัท เอสโซ่ (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน)
มาตั้งแต่ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๒ ความเห็นหรือข้อเสนอนะใดๆ ที่ปรากฏในวารสารนี้ ย่อมเป็นของผู้ประพันธ์เอง บริษัท เอสโซ่ฯ ไม่จำเป็นต้องเห็นพ้องด้วยเสมอไป
ออกแบบ บริษัท วี ทู อาร์ทดีส์ จำกัด โทร. ๐-๒๗๑๔-๕๘๓๖-๘ พิมพ์ที่ บริษัท ฐานการพิมพ์ จำกัด โทร. ๐-๒๙๕๔-๒๗๙๙